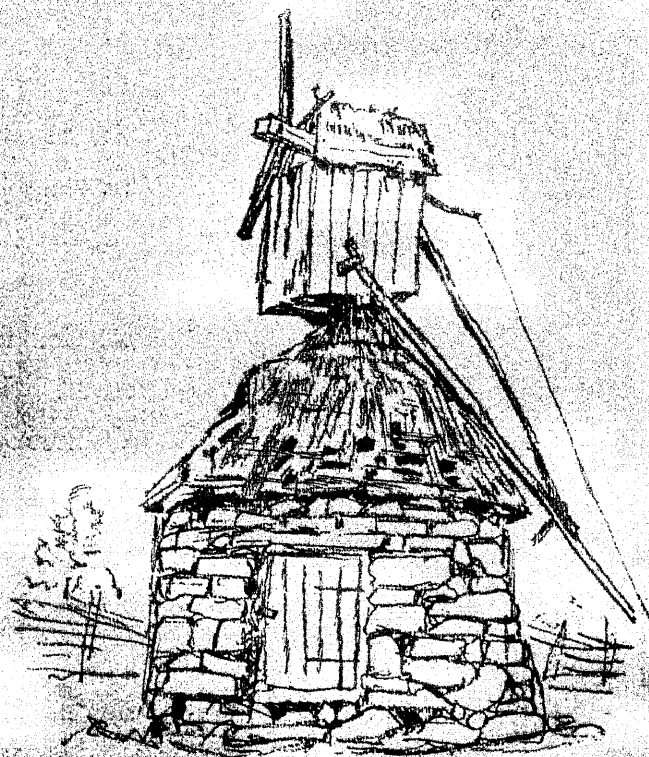
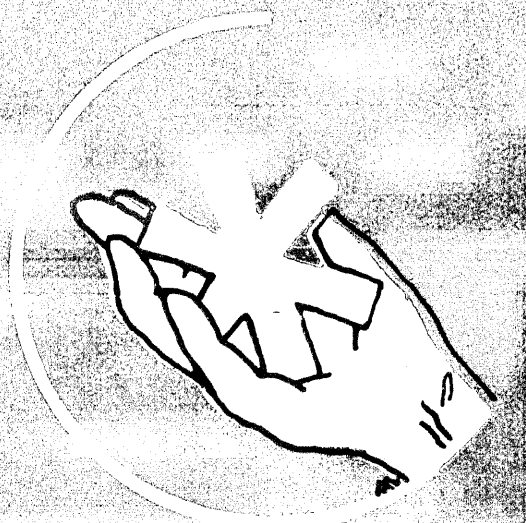

EESTI NOORUS

Nr. 7 JUULI 1936

MATKA JA TURISMI
ERINUMBER

SISUKORD:

- A. Rannit: Kardinad mustast tuulest. Luuletus.
V. K.: Julius Seljamaa. In memoriam.
J. Pert: Kolonel Karl Parts. Mälestuskilde.
* * * Chesterton. Artikkel.
R. Rolland: Järelehüüe Maksim Gorkile.
M. Gorki: Laul kotkast. Novellett.
A. Blokk: Surma tants. Luuletus.
A. Laikmaa: Öigest ja ebaõigest matkamisest. Art.
H. Adamson: Hall härg. Luuletus.
A. Üksip: Eesti loodus. Artikkel.
A. Möldroo: Teekond Balkanile. Reisipilte.
H. Kompus: Miks meelsasti matkan jalgsi. Art.
A. J.: Soome Noorsoo Liidu suvipäevilt. Muljeid.
V. Eller: Matkamisest. Artikkel.
Naatanael: Pärlipüüdjad. Veste.
H. Zetterström: Püksitraksid. Huumor.
Noorsoo töömailt. Sport.

KAANE JOONIS (VESKI) HANNO KOMPUSE MATKAMÄRKMIKUST.

TALLINNAS, 27. JUULI 1936

8. AASTAKAIK

ALEKSEI RANNIT

KARDINAD MUSTAST TUULEST

PÜH. ANTANINA DAMBRAUSKAITE'LE

Kardinad mustast tuulest
tõmmati akna ette.
Õmmeldi tundmustuunik
tumedast markisetist.

Sündisid hiigelpikad
hunnitud ööd ja päevad.
Kurbuse käskis Kippar
vinnata mustast kaevust.

Ragises luisi maste
purjeita, vanal laeval.
Ahastusleinast raskeid
sirutid lained kaelu.

Lugesid musti palveid
öödele härdad vihmad.
Armunud Musta Palge –
valgust ei iial ihka.

Valgust ei iial ihka
naervale valust suule.
Kardinad mustast tuulest
sidund kui terasrihmad.

Julius Seljamaa

18. juunil töid ajalehed kurva sõnumi, et eelmise päeva õhtul oli Tallinnas Toompeal, välisministri korteris, lahkunud jäädavalt Eesti avaliku elu tegelaste hulgast silmapaistvamaid inimesi. Julius Seljamaa surm oli järjekorraline raske kaotus meie riigi väärikamate loojate ridades, mis ajajooksul harvaks kipuvad jääma, kuigi meie iseseisvuse saabumisest kõigest 18 aastat on möödunud. Kui lehitseda Eesti ajaloo kõige hilisema perioodi lehekülgi, siis märkame imestusega, et kuri surm ja raske saatus on katnud unustuse linikuga paljusid omaaegseid julgeid võitlejaid Eesti iseolemise eest. J. Seljamaa oli üks erandlikest Eesti vaimsetest jõududest, kelle tööind ja võimed olid vastu suutnud pidada suurele töökoormale kodumaa kasuks, alates iseseisvuse algupäevadest kuni praeguse ajani. Ikka harvemaks jäävad meil sarnased mehed ja ikka rohkem selgub meie noorele Eesti iseseisvusaegsele generatsioonile nende meeste väärtus. Aeg teeb oma märkamatu tööd, viies minema meilt neid ettevõtlikkuse ja väsimatuse algkujusid, kelle enastohverdav püüd oli teostada julgel hoobil seda vabaduseiha, mis aastasadu oli juba meie esivanemate rinnus pakitsenud. Iga sarnase võitleja lahkumine võitlusväljalt mõjub valusalt noortele algajatele, kes kõrraga tunnevad teatud üksijätmist sellel keerulisel eluareenil, kus noored hädalikul korral ikka kogenenud võitlejalt abi ja nõu tulevad otsima ja seda leiavad. J. Seljamaa surmaga kaotasi me mehe, kes oli muuseas Eesti suveräänsuse esimesi tegelikke tõlgitsejaid. Tema oli üks neist kolmest julgest Eesti esindajast, kes ilmusid enne iseseisvuse väljakuulutamist ühel päeval Suur-Briti ametliku esindaja juure ja teatasid selle ilmariigi saatkonnale, et tookord võrdlemisi vähetuntud eesti rahvas katseb võtta edaspidi oma kätte enese saatus juhtimise. Et rahvaste enesemääramise õigus oli alles väga uus vaidlusobjekt vanade riigiõiguse doktriinide hulgas, oli eesti rahva soovide ettekandmine Suur-Britile sündmuseks, millel suure põhimõttelise tähtsuse juures on ka suur ajalooline ilme. See oli 10. jaanuaril 1918. a. Peterburis, kui riigimehed Poska, Vilms ja Seljamaa esmarkordselt eesti rahva esindajatena olid läbirääkimistel välisriigiga. Sellest päevast algab Eesti diplomaatia tegelik teostamine. Kõik kolm esimest eesti rahva saadikut on kutsu-

Välisminister Julius Seljamaa †

tud igavikku, neist viimasena näiid J. Seljamaa. Mitte ainult iseseisvuse väljakuulutamise eelsete läbirääkimiste, vaid ka hilisemate Eesti kõige tähtsamate välispoliitiliste lepingute sõlmimine ja välispoliitiliste sammude ja kaalutluste teostamisel on J. Seljamaa olnud tegev. Kogu Eesti välispoliitilisele tegevusele Vabariigi algusest kuni seni on J. Seljamaa töö ja töökspidamised oma osa mõjust jätnud, millele keegi ei keela andmast oma tunnistust. Kui meie noored elvenevad meie ajaloo kõige haaravasse ja pinevasse ossa, s. o. meie rahva uuestisünni võitlusse, siis kahtlemata nemad tajuvad noorusliku tundelikkusega kõige paremini, missugune tähtsus on üksikul hoogael juhil saatuslikul võitlusperioodil ja missugune arvamata väärtus on julgel ja ettevaatlikul sammul ajaloo edaspidise arenemise kohta. J. Seljamaa oli üks energilisemaid Eesti mehi, kes oma mõistuse ja kogu tööjõu olverdas kodumaale. Kuivõrd ettevaatlikult ja hoolikalt ta kaalus enne tegetsemist omi samme, sedavõrd vankumata kindlalt ja, — peasisi, kiirelt ta viis oma otsusi täide. Sarnane iseloomujoon on eduka tegevuse pant ja eranditult omane kõikidele suurtele teoinimestele.

Kaotades J. Seljamaa isikus ühe vilunud kogemusrikka diplomaadi ja selgeltnägeva riigi-

Kolonel Karl Parts

(Kilde sangari 50. sünnipäeva puhul)

Minu esimene kokkupuude kolonel Karl Partsiga juhtus detsembri esimesel poolel 1918. aastal admiral Johan Pitka töökodades Tallinna sadama rajoonis.

Kuulnud kaasvõitlejailt kooliõpilasilt, et uus soomusrong sõidab lähemal ajal liinile, asusime koolipoisse neljakesi teele Pitka töökodadesse, kus teadsime soomusrongi formeeritavat.

Ühel talvekuu õhtuvidevikus siis arglikult koputasime otsitud ustele.

„Sisse!“ kõlas mehe hääl.

Ja nüüd avanes töökoja või lao sisemuses meile väheke karm vaatepilt. Võrdlemisi halvasti valgustatud ruumis nähtus kaks või kolm meest, kõik tõsised, asjalikud, nägudel ennem karm kui lahke ilme.

„Mis teid tõi siia?“ küsitakse.

Seletame oma kuuldusest: soomusrong sõitvat liinile, tahtsime sel vabatahtlikena kaasa sõita.

Pikakasvuline, tõsiseilmeline, veidi karmide näojoontega ja imposantse kujuga ohvitser, toetunud püsti seistes seinale, lausub vastuseks asjalikult:

„Täna rong välja ei sõida. Tulge homme õhtul tagasi...“

Samal ajal kõneleja pilk hajus nagu kaugele, ta meelis ja mõtteis nagu rõhus miski muu, kaugem ja sõjakam.

See oligi kolonel, siis kapten, Karl Parts. Ajal, mil punased Narva all võidukalt peale surusid, tookord Karl Partsi pilk ja vaade sümboliseeris täismääraliselt meie kogu tõsistunud üldsust ähvardava punalaine ees. Ja see, ta asjalik-nõudlik, aga tunduvalt ka murelik kuid sealjuures noruta, vaid pigemini kalk-kindel pilk lõi kas erilise võluna ja vallutavana meie noorte koolipoiste hinge. See pilk on nii teravasti mul tänaseni meeles, mil minu tulevane diviisiülema mu paari üdlausega vastu võttis koos kaaslastega noor-sõduriks.

Näiliselt polnud selles ei tervitavat-julgustavat rõõmuläiget, et... noored vabatahtlikud, tulite suurel silmapilgul, olge kiidetud! Ei, Karl Partsi pilk sel hetkel oli võrdne saatuskangelase omale, kes on läie teadmise juures, et nüüd läheb võitluseks elu ja surma peale, ja teie, noored, astunud üle selle ukse läve, teie ei jää kindlasti homme tulemata, aga siis jagate minuga ka ühist saatust.

Selles ja säärases vastuvõtus on oma suur

mehe, loodame, et tema sügav kodumaa-armastus ja tema usk eesti rahva tulevikku kandub edasi meie noorpõlve ja tiivustab kõiki järelkasvavaid noori sihikindlale tööle meie kalli kodumaa hääkäiguks ja õitsenguks. On suurim rahuldus näha Suure Igaviku lävel oma õilsate veenete ja tahte edasijatkamist noores elus!

V. K.

Kol. Karl Parts

elu. Ilusõnadeta, tagala vaimustusega, juht värbis omale vabatahtlikke — karges asjalikkuses ja lihtsuses.

*

Kui siis l.-r. soomusrong nr. 2 äsja valminuna välja sõitis eesliinile, oli kpt. Karl Parts ise selle esimeseks ülemaks. Ta asus esimeses kuulipildurite komandos — seega ühes ja samas vagunis algas nüüd meie sõidutee.

Elektri-signalisatsioon vedurile käis siis ka loomulikult meie komandos: üks kord traadiotsad kokku panna — tähendas edasi, kolm korda — seis ja kaks korda — tagasi.

Parts siis kasutas seda primitiivset signalisatsiooni rongi juhtimisel, aga kui see hetkeks rikki läks, puhus adjutant lpn. Janson signaalsunat...

Siseelu komandos muutus otse uskumatult pea kohe eriti sõbralikuks ja soojaks, kus kõik, alates rongitulemast Karl Partsist kuni noorima koolipoisini tundsid end vaheseinteta, ühise koduse pere liikmetena.

Selgus ka, et eht sõjameheliku välimusega rongitulem oli kõigile sõbraks, jutukaaslaseks, kes ei põlganud ka nalja.

Komandos ei puudunud vembumehi, nagu seda oli teine, järgmine rongitülem ja siis Pitka mereoperatsioonides dessantide juht staabikapten Paulus. Tuli ka Partsil selle vigureile ja väljamõeldusile naerda kaasa.

Esimesel sõjapäeval, mil rong nr. 2 Rakverest sõitis Kunda harule, aegajalt teel polgusõdureid oma tulega abistades ja edasi sõites, tuleb raudteed mööda vastu väheldane vanem nässpak meesterahvas, kaelas punane sal, ja käe otsas korb. Selle kohal Parts peatab rongi ja asub vastutulijat küsitama:

„Kust sa tuled? Kus on punased? Kuhu sa lähed?”

Vanamees seletama pikalt ja laialt, et rutab Rakverre, aga kus on punased, seda ei tea.

„Sa ise oled punane, ega sa midu kaelas kanna punast salli. Me laseme su maha,” sõnab lõpuks Parts jutule vahele toonil, nagu ei puutuks see ei elu ega surma, vaid nagu pakuks ta lahkesti külalisele suitsu või muud, kuid seda aupakliku tõsidusega. Kuulnud seda, külamehe hing nagu lõi kinni, käed hakkasid värisema ja surma hirmul mees nüüd seletama:

„Mina punane...! Olen samast, kõrvalt kiriku kellamees...”

„Sa siis ei taha, et sind maha lastakse?” küsib Parts uuesti, omal pilk hajub kaugusse, nagu oleks juttu kellestki kolmandast või viiendast.

„Ei, jumaluke, ei taha!” haarab kellamees paluval toonil sõnast.

„No kui ei taha, ei taha. Mis me sinust siis maha laseme. Eks siis mine Rakveret vaatama...”

Kellamees tänades kadus kiiresti edasi. Teda saatis soomusrongi meeste muhelev naerukõmin.

*

Tapa vallutatud, kpt. K. Parts esimese soomusrongiga sõitis edasi Tartu sihis, viimast punaste käest vabastama. Julge ettevõtte. Kuid julgete päralt on võit! Sel teel, mõnesaja sõduriga vaenlase keskel, kpt. Partsil tuli ka isiklikult rongilt maas dessandis sekka lüüa. Vabadussõja kestes tal tuli üle elada mitmeid kriitilisi hetki, mil ta oli eesliinil sõna otseses mõttes tules ja kus ta hea saatuse hoidmisel ellu jäi, nagu teisedki meie sõjasangarid, läbi teinud kõik tuleproovid. Teel Tartu oli ta oma mõne kaaslasega kord dessandis maal sissepiiratud, kuid pääses ometi! Kui olukord muutus liialt kriitiliseks, kasutati soomusronglaste vana taktikat: bravuuriga ja täie julgusega vaenlasele kallale! Parts isiklikult toimis siin samuti, käsutas mehed üles ja lauluga läks vaenlasele vastu. See ehmus — ja andis end alla!

*

Elva taga Kirepi kohal. 23. jaanuar 1919. Jälle valusaid päevi soomusronglastele! Dessandid lõövad lahinguid küladel kahel pool raudteed, rongid peavad vihast võitlust punaste soomusrongidega ja patareiga, mis külvavad oma tulega üle meie seisukohad. Selles tules kpt. K. Parts askeldab rahulikult soomusrongide üldjuhina raudteel rongide vahel.

Uhel hetkel — ta kohal ülal lõhkeb

šrapnell. K. Parts on käest haavatud. Ta käsi langeb nõrkenuna iseenesest alla. Kuid K. Parts esimesel hetkel ei tee sellest väljagi. Ta närvid on soomusrongide tulejuhtimisel pingul, enda jaoks poleks aega ega mahti.

Alles kui varukale ilmub veri...

*

Meie väed uhke ja võimsa löögiga mais 1919 jõuavad Pihkva alla. Punaste read on löödud segi. Kpt. Parts käsutab ja ajab oma soomusronge hurdakoertena punastele kannule.

Meie väetüksused jõuavad välja Pihkva ette Velikaja kaldale, millest üleviivad sillad on aga punaste poolt õhku lastud.

Meie väetüksused valmistuvad paatides ülesõidule. Esimesse üle Velikaja sõitvassu paati asuvad enne-kõike juhid ise! Nende seas on kpt. K. Parts.

Astunud Pihkvapoolsel jõekaldal maale, on vastas uudishimulik linnarahva parv, et tervitada üle jõe lähenevaid sõdurite paate, kes linna vabastama ruttavad punastest.

„Kelle väed tulevad Pihkvasse?” küsitakse rahva seast.

„Eesti sangarliku armee (doblestnoi armii) võidukad väed...!” on kpt. Parts vastus. Uhkesti, ajaloolise lausena deklareeritud allaandvale vene tsaaride vanale-kuulsale Pihkvale.

*

Kol. K. Parts löögiväeosa juhina oli ise endastmõistetavalt sama liiki sangareid, kes aga samal ajal oli ka küllalt ettevaatlik käskija.

Alles kui löök tuli anda, kui seda anda oli vaja, kui otsus oli langetatud — siis K. Parts nõudis, et lüüakse täie jõu ja valuga. Siin ei kannatanud ta ajaraisku ega venimist. Niigi ägedaid, lahinguis vihaseid oma soomusronglasti ta ähvardas tõkete esilekerkimisel kas või oma käega maha lasta, kui neid otsekohe ei kõrvaldata. Vana võis ka hästi ragiseda!

Kui Võnnu lahinguis „Läti 2. Võnnu polk” landesvääri ees laiali jooksis, kpt. K. Parts otsis üles selle polguülemä läti polkovniku ja nõudis „Kus on teie polk?”

„Sel ajal, kui eestlased lõövad elu ja surma peale meie igipõlise vaenlasega lahingut, mil otsustatakse ka läti rahva saatus, teie ei tea, kus on teie polk...”

*

Kui prantsuse kolonel du Barquet juuli algul 1919 Riia väravais tuli läbi frondi, et meie vägede edasitungi landesvääri kannul seisma panna ja peale sundida meile sõjariistade rahu, ja viimati vaheleliitlaste survele ka meile peale sunniti — jõudnud kpt. Parts juure, viimane deklareeris:

„Teie tulite siia vaheleliitlaste asjus, hüva: Võin selle kohta teile vastata: Võtan vastu vaheleliitlaste, kuid ainult järgmistel tingimustel: Riia linn tuleb meile üle anda, samuti peavad sakslased ja baltlased meile üle andma kõik oma relvad...”

Ja veel palju uhkeid lugusid püsib soomusronglaste mälestuses oma tublist ja julgust juhust, vabadussõja sangarist kolonel Karl Partsist.

I. Pert.

JOSEPH MARTIN

Huumori filosoof

Üks tähelepanuväärsemaid kujusid kaasaegses inglise kirjanduses oli Gilbert Keith Chesterton. Ta tegutses silmapaistvana kõigil kirjanduse aladel. Ajakirjanduses säras ta enam kui ükski teine tema päevil. Esseistina oli ta lihtne, humoorikas, kuid alati põhjalik. Tema romaanid kujutasid meeldivaid kommentaare aja nõrkuste ja kergemeelsuste kohta. Ja luuletajana — on isegi küllalt kahtlane, kas ta sõbradki mõistsid, kui suur oli ta siin. Kuid kui oleme seda öelnud Chestertonist kirjanikuna, siis peame lisama, et see, mis paelus Chestertoni kaasaegseid mehi ja naisi enne kõike, oli ta iseloom. Chesterton oli suur selle sõna kõigis tähenduses: kogukas kehalt ja hiiglane hingelt. Ja kui ta 14. juunil suri, võrdlemisi noorelt oma kuuekümnepäevase vanuses, siis tabas kogu inglise keelt kõnelevat ja lugevat maailma isikliku kaotuse tunne.

On kaks olulist isikupärast joont, mis tegid mr. G. K. Chestertoni või GKC., nagu teda nimetati familjaarsemalt — arnsaks kogu tema laialdasele lugejaskonnale. Esimene on tema põhjalik ja transparentne tõsidus, teine tema alaline valmisolek naljaks ja mitmete kunagi kaduv huumorimeel. Ta ei kärsinud võltspühalikku tooni, nagu ei endal, nii ka mitte teistel. Ta oli tõsine mees, huvitatud kõige tõsisemaist asjust, kuid seejuures ei leidnud ta põhjust tõsiduse soolamata jätmiseks pilke ja huumoriga. Ta oli sotsiaalne reformija, kes naeris halastamatult iseennast, teisi reformaatoreid ja asju, mis tema arust vajasid reforme. Tema võimsaks ja surmavaks relvaks oli hääloomuline naeruvääristus. Suurem osa oma elust oli ta opositsioonis, võitluses rõhutatud nõrga eest hoolimatu tugeva vastu; kuid naeratust huultelt ei kaotanud ta kunagi ning ta südames leidis häätahtlikku ja avarat arusaamist ka oma halveimalegi vastastele. Sest tema loomuse olemuslikumaks küljeks oli siiski pehmus. Ta oli naeratlev filosoof.

Tal oli haruldane kujutlusvõime ning

Gilbert Keith Chesterton

ta oli ideede pillaja. Ta geeniuse suurus oli sedalaadi, et igasse tavalissegi jutlemisse või vestlusse võis ta kiiluda ideid, mis mõnele väiksemale mehele oleksid annud ainet terveks romaaniks. Suuremale hulgale on ta tuttav särava paradoksidega mängelajana; kuid paradoks oli temale ainult loomulik ja vältimatu meetod küsimuse teise külje valgustamiseks, külje, mida tavaliselt ignoreeritakse või millest vaadatakse üle.

G. K. Chesterton sündis Londoni Kensingtonis 29. mail 1874. Oma hariduse sai Püha Pauli koolis, mille lõpetas 1891, et anduda kunsti õpinguile. Ta õppiski mõned kuud Slade'i kunstikoolis, kuid tema tõeliseks alaks oli kirjandus: juba kahekümne-aastasena leiame ta täiesti siirdununa kirjandusse.

Ta alustas raamatute tutvustajana ja arvustajana, kuid ta mitmekülgsus ja energia nõudsid avaramaid alu. Rohkem kui ühe sugupõlve jooksul kirjutas ta iganädalase artikli „Illustrated London News-s” ja need, pahatihti ainult kiiruga paberile visatud artiklid olid nii suurepärased, et enamik neist võis alles hiljuti ilmuda eriraamatuna, milles päale muu üllatab esseede arv. Ning needsamad tõstsid Chestertoni omaaegsete esseistide esirinda.

Ta kirjutas lava tarbeks; ta kirjutas parima raamatu Dickensist; ta kirjutas Viktooria ajastu kirjandusest suurepäraseid kõiteid; uurimused Brownin-gust ja Chaucerist olid ta võimsa sule saavutused; ta võlus oma lugejaskonda utoopiliste romaanide ja dedektiivjut-tudega; satiirid ja epigrammid sündi-sid ta sulest sama ületamatu kergusega kui humoristlikud värsid. Kuid tema kõigē õnnestunumaid fraase ja kohti leiame siiski ta eepilisest poemist „Valge hobuse ballaad”.

Kõik, mis ta kirjutas, oli täis elu; ning kogu ta loomingut rikastab hää loomus ja kõrge vaim. Rahvamehena leidis tal palju vastaseid, sest et ta vaated nii poliitikas kui tegelikus elus olid kaugel ortodoksest; kuid vaenlasi tal ei olnud. Võis ju võidelda Chestertoni vastu, kuid tarvitses ainult teda õppida tundma ja — teda armastati.

Teda kaotades kaotas Inglismaa ühe oma suuremaid ning hääsüdamlike-maist rahvameestest.

Järelhüüe Maksim Gorkile

ROMAIN ROLLAND

Armsaima sõbra, kes mulle kahekümne aas-ta jooksul seltsimeheks ja kaasvõitlejaks ol-nud, surma teate saabumisel ei luba mind valu ängistus kirjutada ajalehe artiklit. Meelsa-mini ihkab mu valu süvenduda teravvalusaisse mälestusisse. Lahkumise halastamatul tunnil ei ole mul silmi ees mitte suur inimene ega kuulus kirjanik, ka mitte tema avar elu ja võimas tegevus. Meenuvad koos veedetud suve kuud, meenub teine lahkumine 1935. a. juuli lõpus Moskva vaksalis, tema minuses kiindunud pilk, tema labked silmad, ta soe sügav hää, ta tugev õiglane käepi-gistus. Meenub kustumata elu, mis sarnaselt tema kodumaa Volgale manab tema jutus-tustes esife mõtete ja piltide voolu. Meenub nooruslik tuli ja loitev entusiasm uue ilma vastu, mille aluseid ta aitas rajada, tema lõp-matu hääduus ja tema sügav kurbus.

Vaikisin meelsamini, et paremini olla te-maga igaveses rahus, kuhu on astunud see suur süda. Kuid kuna mul pole õigust sulgeda endasse oma leina ja armastust, lubatagu mulle pühendada temale kõigi ees lühike ja kirglik austuse ja leina läkitus. Ma olen üks neist milijoneist, kellele tema surm on inimkonna suurim lein. Ta oli esimene suurim maa-ilma kunstnikest, kes, olles valmistanud ette proletaarse revolutsiooni, sellele abiks pühen-das kõik, mis tema võimuses, oma kuulsuse sä-ra ja oma rikkad kogemused...

Ta oli mees, kes lapsepõlvest saadik on

kaasa elanud proletariaadi viletsused ja häbi, mees, kes nagu Dante oli väljunud põrgust, kuid väljunud sealt mitte üksi, vaid kaasa tõmmates oma seltsimehi ja neid päästes. Kunagi pole suurel kirjanikul olnud õilsamat osa. Ta oli kui kirjanduse, kunstide ja tea-duste ülemvalitseja SSSR'is, nende juhataja, nende vali õpetaja, nende kaitsja. Tema avarast intelligentsist, tema lõputu hääduusest on saanud osa sovjetide valitsused, kes temale austamisavaldusi korraldasid ja kellede juhid olid tema isiklikud sõbrad. Ta sureb samal tunnil, mil valmib töö, mis paneb pitsati sovjetide võidule — konstitutsioon. Suure-päraseim, humanseim ja vabam, mis kunagi ühele rahvale antud ja mille valmimisel tema mõte kindlasti on aidanud kaasa. (Ma kuulsin teda sellest kõnelevat möödunud suvel).

Eile õhtul ma kuulasin raadiost Moskvast edasiantuna Beethoveni sünget leinamarssi ja tõsiseid sõnu, mis kuulutasid surma. Ma tundsin ennast Moskvast, miljonite leinavate meeste ja naiste keskel. Mõttes võtsin ma möödunud õõl osa leinavalvest uinunud sõbra ümber. Oieksin ma Moskvast, tunneksin mõne päeva pärast õõl tema surnukirstu, mille kandjaist oleksin.

Sõbrad, ühendame oma valu, oma armas-tuse, oma austuse! Milliste avaldustega ka ei austataks seda suurt meest, kelle nime kannab üks vägevamaid SSSR'i linnu, tema ilu-saim, tema pühim kalm on meie südameis.

Maksim Gorki noorte sõprade keskel

MAKSIM GORKI

LAUL KOTKAST

Kõrgele mägedesse roomas madu ja jäi lebama sinna, niiskesse kuristikku, tõmbudes kerra ja vaadates alla mere poole.

Kõrgel taevas säras päikene, mäed hõõgasid kuumust taeva poole ja all lained loksusid vastu kivi...

Ja piki kuristikku pimedas ja vahutades tormas merele vastu vetejuga, kihutades üle kivide.

Üleni valges vahus, hall ja võimas, ta läbistas mäge ja kukkus merre, uludes vihasena.

Äkki sellesse kuristikku, kus madu lebas kerratõmbunult, kukkus taeva alt kotkas, purustet rinnaga, suled veripisarais...

Lühida kisendusega ta kukkus maha ja peksis jõuetus vihas rinnaga, rabeledes vastu kivi...

Madu ehmus, roomas eemale vilksasti, ent peagi taipas, et linnule jätkub elu veel minutiks kaheks-kolmeks, mitte kauemaks.

Ta roomas haavatud linnule lähemale ja sisistas talle otse silmadesse:

— Mis on, kas sa sured?

— Jah, suren! vastas kotkas, ohates sügavasti. Ma elasin vahvasti!.. Maitseisin õne!.. Ma võitlesin vaprasti!.. Nägin taevast!.. Nõnda lähedalt seda sina ei näe iial!... Oo, sind armetut!

— Noh, mis on siis õieti taevas?.. tühi koht... kuidas saaksin säääl roomatagi? Mul siingi on hää... soe ja niiske!

Nõnda vastas vabale linnule madu ja naeratas südames ta sonimiste üle.

Ja mõtles nõnda: lenda või rooma, lõpp on ju teada — kõik mattub kord mulda, kõik muutub kord põrmuks...

Ent vapper kotkas võpatus äkki, ta tõusis vähekeseks jalgadele ja heitis kiire pilgu piki kuristikku.

Vesi immitseis halli kivi vahelt ja lämmatav oli pimedas kuristikus ja lehkas mädanemisest.

Ja kotkas hüüdis valus ja abastuses, võtnud kokku oma viimse jõu: — Oo, kui saaksin tõusta veel korrakski taeva alla!.. Vaenlase pigistaksin rinna haavadele, ja... ta lämbuks minu veres! Oo, lahingute joobnustavat hurma!

«SURMA TANTS»

Ent madu mõttes: peab olema, taevas on ikka tõepoolest mõnus, kui ta leinab seda nii taga!

Ja ta pääs valmis vabale linnule ettepanek: sa nihutu kuristikku ääreni, ning visku säält alla — võib olla, et tiivad kannavad sind, ja sa elad veel mõne hetke oma õhkkonnas.

Ning äkiline värin läbistus kotkast ja karjatades nõrgasti ta lähenes kuristikku äärele, libisedes küünteaga kivi limasel pinnal...

Ja jõudnud ääreni, ta ajas tiivad laiali, hingas läie rinnaga ja veeris alla silmade välgatades.

Ja ise, libisedes kivina mööda kaljusid ta kukkus kiiresti, murdes tiibu, kaotades sulgi.

Kose laine haaras tema oma rüppe, uhtus puhtaks verest, riietas vahurüüsse ja kandis merre.

Ent merilained loksusid kurvasti mürisedes vastu kivi. Ent linnu laipa ei olnud näha mere ääretuses...

II.

Lebades kuristikus, madu mõtiskles kaua linnu surmast, linnu kiirest taeva vastu.

Ning vaatas temagi sellesse kaugusse, mis hellitab igavesti silmi unistustega õnnest.

Kuid mida siis nägi too surev kotkas selles kõrves, ääretus ja põhjatus? Mispärast sellised kui tema surres erutavad hinge armastusega taevalendude vastu? Mis on neile sääil selge? Kuid mina võiksin kõike seda saada teada, lennates taeva alla, olgugi mitte kauaks.

Üles ja — teostas. Tõmbund rõngasse, ta hüppas õhku ja säras kitsa lindina päikese kiirtes.

Kes loodud roomama, see ei suuda lennata. Unustades selle, ta kukkus tagasi kividele, kuid ei purunenud, vaid pahvatus naerma...

Ennäe, milles seisabki taevalendude veetlus — kukkumises! Veidrad linnud! Maad tundmata, ahastades tema pinnal nad tormavad kõrgesse taeva alla ja otsivad elu selles kõrvetavas tühjuses. Sääil valitseb ainult tühjus. Sääil on palju valgust, ent puudub sääil toit ja pole sääil tuge elusale kehale. Kuid milleks see uhkus? Milleks need etteheitid? — Selleks, et varjata soovide meeletust, peita nende taha oma kõlbmatust tegelikuks eluks. Veidrad linnud!.. Kuid ei peta mind enam sellised kõned! Ma tean kõik ise! Ma nägin taevast...: Ma tõusin üles, mõõtsin selle, elasin üle kukkumise, ent ei purunenud, vaid usun kindlamini veel enesesse. Las need, kes ei suuda armastada maad, elavad enesepet-

2

öö, latern, apteek. Tänav tühi.

Helk müürii mõttetut ja tuhm.

Kui tahad, edasi veel rühi — siit ringist ei vii ükski uhm.

Kui sured — algad vanal plaanil ja korduvad kõik tuntud lood:

öö, jääne virvendus kanaalil, umbtänav, latern, rohupood.

3

öö. Kustund aknad. Üks vaid hõõgub ruut.

Sääi suigub unes rohukaupmees — juut.

Kuid kapi ees „Venena”, millel silt, on kummardumas võigas hirmupilt.

Skelett, mil rippuv rüü kui varnapuul, sääil miskit otsib irvitaval suul.

Käes! Hetkeks aga varises ta hoid

ja pöördus kriiksuv kolp. Apteeker loid

end upitas, kuid samas norskas taas.

Tol ajal luustik, hõlmas mürgiklaas, naispaaril' seda pakub ninatumal'

all tänaval, hõõglaternate kumal.

test. Mina tean tõde. Ja olen kurt nende kutsetele. Maa tütar, maaga olen lahutamatu.

Ning ta tõmbus kerra kivil, olles uhke enesele.

Sätendas meri üleni, heledast valgusest kaetud ja süngesti lained tormasid vastu kallast.

Nende lõvi mõrgamises kõmises laul uhkest linnust, vabisesid kaljud nende lõõgest, värises võimsast laulust taevas.

„Vapraste meeletust ülendame lauluks!”

Vapraste meeletus — selles peitubki elutarkus! Oo, julge kotkas! Lahingus vaenlastega sa nõrgusid tühjaks verest... Ent saabub aeg ja su kuuma vere pisarad kui sädemed lõõvad leegitsema elu pimeduses ja palju julgeid südameid süttub meeletust janust vabaduse, valguse järele!

— Mis sellest, et surid!.. Ent nende laulus, kes julged ja tugevad hinges, sa elad eeskujuna igavesti, oled uhkeks sõjahüüdeks vabaduse, valguse poole!

„Vapraste meeletust me ülendame lauluks!”

Vene keelest V. Vent.

Üni muistne: müürisakist
 lampide näed välgatust.
 Sääl — vaid vesi pigimust,
 sääit sa leiad unustust.
 Vari nurgast peidetust,
 samas teine mõõdub sust.
 Naiserinna vilgatust
 näed — ning õit, mis punab frakist.
 Vari teine — rüütel sirge,
 või ehk mõrsja kirikust?
 Kiiver, suled. Pale, kust
 õhkub laiba tarretust.
 Hoovikella kime kukk.
 Väravas ju kriiksub lukk.
 Üle läve lõbunukk
 reimariga kaob täis kirge.
 Tuul ent undab jääne, viiliv.
 Öö on tähi, pime, võik.
 Ülal vilgub aknalõik.
 Üks ta kõik...
 Vesi pigina on must.
 Sääit sa leiad unustust.
 Kolmas kuju. Sina kust,
 sina, varjust varju hiiliv?

Rikka käes taas au ja võim,
 kehv see vaeleb varjus.
 Paistab kuu. Ta kiirte lõim
 hiilgab majaharjus, —
 meeltepinget lahendab,
 teravjooni mahendab,
 heites oma uima
 kiviriiki tuima.
 Kõiges aga peituks patt,
 kui ei oleks kuningat
 kaitsmas tõtt ja trooni.
 Ara otsi ent palced,
 sõbra südamesse teed
 ega kuldset krooni.
 Puistudest ta tuleb tumm,
 ringi laternate lumm
 õösse laotet.
 Rätiräba! kaelas tal,
 jüüseks irveks mütsi all
 hambad praotet.

Tlk. Heiti Talvik.

ANTS LAIKMAA

Õigest ja ebaõigest matkamisest

On hakatud viimaks ka meil matke harrastama ja korraldama ekskursioone, mis on õieti tervitatav meie kodumaa tundma õppimisel, kuna see külg on meil kuni seni õieti unarale jäänud niivõrd, et mulle aastaid tagasi kiitles üks maal sündinud haritlasi, et ta ei tundvat oma sünnikoha ümbrust ei rohkemalt kui umbes 1½ km. ulatuselt. Või nagu üks Tallinnas (Eesti ajal) sündinud ja seal üleskasvanud keskkooli haridusega neiu, minuga mõõdudes Tallinna vanast auväärsest Niguliste kirikust, küsis, mis kirik see olevat, see tähendab, et ta seda kirikut seni veel polnud näinud, vaatamata oma kahekümnele aastale, mis ta siin oli elanud ning liikunud. Või nagu teinekord samaseid noori daame minuga Hiiuimaast juttu ajades, selle kohta aralt tähendas, et see, Hiiuimaa, kuuluvat Soomele... Suvitades sellised noored kuskil maal ei tea

kunagi muud teist nime veedetud kohast, kui ainult raudtee jaama nime, milliseni oli neil lunastatud sõidupilet. Et nad sealt jaamast olid sõidutatud hobusel veel edasi 10, 20 või 30 km., ei sec neid häiri, kõik kuulub ikka raudteejaama nime alla. Kohale kaasa võetud on pamp raamatuid, millele keskendub kõik nende huvi. Nagu istub vaguni nurgas läbi terve maailma, põu ja taskud pakatamas raamatuid, noor venelanna ja kirjutab pärast loetud raamatuid uusi pakse raamatuid ja uusi tarkusi läbirännatud maadest ja nende rahvastest etc. Nad on nii elu- ja maailmapimedad, et ma tean (ka hiljutisest „tsaari-ajast“) üht vene soost daami, kes oli komandeeritud maale kooliõpetajannaks, oma sihtjaama jõudes ja läbides jaamahoone, selle tagatrepil hõikas: „Iswostšik!“ — nagu oleksid maakohad lihtsalt linnatänavad, kuhu küüdivad vööraid nagu

Ants Laikmaa Düsseldorfis
akadeemia jüngrina
a. 1892–93 teel Drachen-
bergi tipule Königsvinteri
linna juures Rheinimaal

kunagi linnades jaama ees ootavad „iswostšikud”. Küsitledes kord üht linna-preilit, kas ta oskavat vahet teha härja ning lehma vahel, vastas see: „Lehmal on sarved ja ta hammustab”... See lugu kõlab küll veidi anekdoodina, aga ma võiksin paraku oma isiklikest kogemustest serveerida veel mõndagi sellist „anekdooti”.

Linlane on ju kasvanud üles müüride vahel, alias „kraavis”, kus ta muud ei näe kui alatasa sagivaid inimesi ja orienteerub „kraavi” külgedele ülesseatud kraavinimede ja kraavi osade — majade — numbrite järgi. Vististi oli ka too õmbleja linnast pärit, kelle ametisildi ma aastate eest leidsin maal üksikul metsamaja seinal, 5 km kaugel suurest teest ja teistest inimelamuist.

Kui vähe linlane, kes on õppinud ikka ainult omaette vaatama, end maal orienteerida oskab (nagu seda sama vähe oskab maainimene, kes on õppinud, harjunud kaugele suunda võtma, tõukab

vastu linnatänaval igale vastutulijale. Tegin ükskord katsed suurema linlaste salgaga, kui olime jõudnud Haapsalust üle kitsukese merelahe Noarootsi, seljaga pöördudes Haapsalule ja silmasuunda võttes teisale, paludes järsku seltskonnal näidata mulle Haapsalut. Kõik otsisid nüüd Haapsalut sellest suunast, kuhu mina vaatasin ja keegi ei taibanud tagasi vaadata mere poole, kus seisis Haapsalu üle kitsukese lageda vee nagu peopesa peal.

Ja teinekord Helsingi lähedal poole-sajajapealise salkkonnaga metsa teel ühe vana, üle tee kummarduva männi alt läbi läinud, küsisin, mis keegi oli näinud iseäralikku, siis oskas osutada vanale lüngule männile ainult üks 12—13 aastane tütarlaps, kes oli õppinud, harjunud õhtuti ja öiti oma isa kaasas otsima ning uurima ja arru panema taeva tähti.

Tähendab, me peame õppima nägema, kui tahame õieti matkata.

HALL HÄRG

Ümber valgete lumitannerde
on metsade hämar võra,
pilvi prohveti habemele sarnelden
ripub alla üle taeva tõra,
ehatriip paistab nende narmenden
kui miski tuldlööskav möra,
kuu pilvest pilve käib karelden,
kui tohutu kella kõra.

Hall härg astub alla ammuden,
kõik kohad on täis ta jõra;
maa haliseb-soigub sammuden,
kui toetab sinna sõra;
kesk lumelagedat tammuden,
et põrgugi põrand põrab,
oma tohutu tugesdes rammule
ta vastase järgi jõrab.

Kuu pilvest pilve käib karelden
kui hädakella kõra,
ehatriip paistab paksuden parveden
kui miski tuldlööskav möra,
näe, habe kohal sõnni sarvede
ripub üle taeva tõra
ja metsad ümber lumitannerde
kui piiravi vägede võra.

Meile hakataksegi nägemist õpetama
soodustatud ekskursioonide näol raud-
teil kui ka autodel ja omnibustel.

Aga hie haeres aqua: umbseist
kitsaste akendega vaguncist ei saa
hulk midagi näha ja kitsastesse
omnibustesse kiilutuna saavad lap-
sed ainult loksutada, et nad peatus- ja
sihtkohtades ei suuda enam väsimusest
magadagi. Hea, kui nad veel kraavis
pole käinud ja nende luud-liikmed on
terved. Laidan seepärast ära kõik sel-
lised „ekskursioonid” — kihutamised
omnibustel ja autodel lastele kui ka
vanematele inimestele. Neist võib „lõ-
bu” tunda see, kellel enam muud teist
kihku veres ei ole. Lastele ei anna sarna-
sed kihutamised midagi head, kui ai-
nult vanematele muret nende (laste)
„ekskursioonide” vältel.

Milline oleks aga siis see õige ja
õilsam matkamisviis? Ikka jala ja
võimalikult üksi! Kus hulk koos
on, olgu ka kahe või kolmekesi, ei
ole enam ühtlast huvi ega omaette ole-
mist (ehk olgu siis kaasas õige terane
juht), pöördub tähelepanu tahtma-
tult mööda sihist ja läheb pealiskaud-
seks. Hulgal (massil) ei ole vastutus-
tunnet ja „mida rohkem koeri koos,
seda vedelam on lake” — nägemine,
nauding, õppimine. Üksikult rännates
nähakse kõige paremini, paneb rändaja

paremini tähele, mõtleb sügavamini,
arutleb segamatult. Puututakse kokku
inimestega otsekohe, kelledest oldi seni
eemal, õpitakse neid tundma, huvi
tundma nende huvide, nende töö ning
tegevuse vastu, see „austab” neid ja
nad austavad, usaldavad siis ka teid.
Tekib vastastikune arusaamine ja hin-
damine. Teile tuldakse siis paremini
vastu, kui tuldakse vastu kuumal ki-
bedal tööajal mööda maanteed veni-
vale hulga, kellele suhtutakse kui
asjatult logelejaille, kellele ei suu-
deta ega soovitagi anda sagedasti süüa
või öömajagi. Vaadatakse neile kui
„tülitajaille”.

Seepärast: matkakem üksikult ja
jala — pikkamisi ja mõnuga. Jalgsi
rännates ja üksi vaadeldes õpib ini-
mene rokem, ei kärise ta tähelepa-
nu tükkideks ja pealiskaudseiks nagu
hulga seas rännates. Üksikult rändam-
ine ei väsita, vaid ergutab, kosutab,
karastab ihu ja hinge, annab kogem-
usi, kasvatab, on õilsam ja õpetli-
kum sport. Peale selle ei ole soovi-
tav aina suuri teid käia, sagedasti on
need igavad, vaid tõmmatagu kaardile
joon mööda külasid ja ühendatagu
nende kaudu suuremad keskused üks-
teisega. Nii nähtakse enam maa si-
seelu.

Allons siis!

EESTI LOODUS

Eesti loodus... Üpris laiaulatuslik teema! Selle, n. ü. sulgude avamine üksnes juba on paksu köidet nõudev! „Eesti Nooruse” toimetuse oma nooruslikkus muretuses on asetanud nende ridade kirjutaja mitte vähemasse kitsikusse, kui tal tulnuks, näiteks, avaldada kas või „eesti nooruse” üle (väikese tähega!)...

Kõigepealt juba looduse mõiste määritlemine — teadusliku või igapäevase tarvitamise seisukohalt! Seal, kus teadusejünger näiliselt paljal soolakas-savisel mererannal uurib haruldasi küllalisi — soolakutaimi, ütleb tavalise selge aruga varustatud talupoeg, — „siin pole ju mingit loodust, pole iial olnudki.” Nii lähevad lahku arvamised ühe ja sama kohta.

Tavaliselt mõistavad inimesed looduse all vormide ja värvide kontrasteerivat mängu, ta lopsakust ja ilu; loodus on aga enamikule seega elav pilt, suure looja kunstiteos. Mõjub loodus inimesele kui kunstiteos; mõjub ta ilumeelele, siis alles kõneldakse loodusest. Puudub loodusepilt, siis pole mingit loodust, Puise mehe klassikalise üteluse järgi.

Looduse, eesti looduse võludest kõnelevad teile samas numbris teised — loodusimetlejad kunstnikud-matkajad. Mulle lubatagu, vastavalt toimetuse soovidele, mõne reaga iseloomutada eesti loodust teaduslikust seisukohast.

Vaatamata oma väiksusele ei ole Eesti siiski nii ühetooniline looduslikult, kui vast võiks arvata, või võib näida, vaid pakub küllaltki vaheldust ja põhjendatud üleminekuid. Nii on huvitav märkida, et Eestit läbis tab tähtis taimegeograafiline piir, mis teda jaotab kaheks — Ida-Euroopa ja Kesk-Euroopa provintsidesse kuuluvaks osadeks. See piir läheb praegu puhtalt põhjast—lõuna, umbes liinil; Võsu—Jäneda—Türi—Kõpu—Mõisaküla (prof. T. Lippmaa taimegeograafiline liigestus). Sellest

piirjoonest võib tähele panna huvitavaid „kallakuid”, üleminekuid lääne resp. ida vormide suunas. Äärmised punktid läänes kui ka idas on muidugi kõige erinevamad, nii et kui näiteks Narvas võib väga hästi läbi saada vene määrajatega, siis Kihelkonnas jääb nendega hätta ja tuleb abiks võtta Saksa resp. Rootsi määrajaid. Kui mõnd loodusteadlast talle teadmata tuua Saaremaa lääneossa ja seal tal silmad lahti siduda, siis võib ta arvata, et viibib kuskil Saksamaal või Lõuna-Rootsis. Sama tugevat efekti saavutame, kui asetame ta Irboska ümbrusse, kus terve maastik on nii Kesk-Vene tüüpi, et on hästi põhjendatud selle ala nimetus — Estonia Sarmatica!

Millistel põhjustel tugeneb selline looduse vaheldavus? Kõigepealt juba mere lähedusel, mis kliimaliselt mõjustab nii taime, kui ka loomariiki. Nii on Eesti põhja-, eriti aga lääneosa merikliima valduses, lõuna-, resp. ida osa kontinentaalse kliima mõjus. Sellele kliimalisele vaheldavusele seltsib veel pinnase keemismi vaheldavus: lubjarikkus põhjas (läänes) ja lubjavaesus lõunas. Sellest asjaolude kompleksist on siis sõltuv looduse rikkus läänes ja põhjas ja suhteline vaesus (liikide vaesus) lõunas, kuigi see võib tavalisele vaatlejale näida kummalisena ja ebausutavana. Lisaks kõigile on Lõuna-Eesti, oma maaharimisele ja põllutööle soodsama pinnasega, tugevasti kultuuride all, ning loomulikule, algupärasele loodusele on pandud tõkked. See pärast, on loodusteadlane vähem huvitatud Lõuna-Eesti loodusest ja loeb teda „vaeseks”, kuna ta siin märksa vähem leiab endale huvitavat metsikut loodust ta puudutamatuses, kui näiteks põhjas. Kultuurtaimed ei kuulu loomulikku loodusepilti, nad on siia enam-vähem vägivaldselt paigutatud ning kaovad kohe, kui kultuurist loobutakse. Üks näide. Igaüks tunneb rukkilille, ning keegi vist ei kahtle ta kuu-luvuses eesti floorale. Ent kui kujuta-

Õhtu Viru rannas

me ette, et mingil põhjusel maaharimine (põllutöö) meil Eestis kaoks, siis kaoks ka rukkilill meie taimestiku koosseisust, olgugi et ta igatahes mitu sada aastat siin on püsinud eesti taime-na. Niisuguseid, inimese tegevust saatvaid taimi on terve rida. Kaob inimene oma tegevusega, kaovad ka nemad jäljetult...

Floristi huvitab seepärast esmajoones see, mis on põline, mis püsib, mis on truu oma maaale, oma pinnale; mis ei olene inimese tahtest ja ta vahelesegamisest looduse käiku, vaid mis allub looduseseadustele. Muidugi, tuleb ka seda püsivust võtta suhteliselt; aegade kestel toimuvad pikaldased muutused looduses (kliimas, pinnases, pinnavormides j.n.c.), mis soodustavad ühti vorme ja ebasoodustavad teisi. Tekivad uued eluvormide grupid, uued ühiskonnad, kus ühed on ikka rõhujad ja teised rõhutud. Kuldne ajastu, kus ei ole rõhujaid ega rõhutuid, on mõeldav ainult eksperimendi kunstlikes raames... „vabas“ looduses niisugust vabadust ei leidu!

Vahest toodud väite tõendamiseks üks näide. Meie kliimas on meil praegu valdavaks puuliigiks kuusk. Kui millegi pärast Eestis tekiks olukord, et kaoks igasugune inimtegevus (maa harimise, metsakasutamise ja põllutöö kujul), siis kattuksid varsti meie kultuurmaad metsaga ja nimelt kuusemetsaga. Sest niikaua kui on kliima meil selline, nagu ta on käesoleval ajal, on kuusk see puuliik, mis on teistest kõige konkurentsivõimelisem

ja lihtsalt peab esinema teiste rõhujana! Kuid olukorra muutudes võivad tulla võitjateks (rõhujateks!) aga ka teised liigid...

Et kaitsta niisugust põlist loodust ja ta huvitavaid mälestusmärke inimese ahnuse, kui ka sageli rumaluse eest, — on kõikjal (ja ka meil) loodud nn. looduskaitse. Selleks antakse seadusi ja määrusi ning pannakse ametisse vastavad hooldajad. Suuremad või väiksemad maaalad, mis on nii või teisiti huvitavad (on tüübilised, sisaldavad huvitavaid esemeid ja liike, miliseid meile, ja veel suuremal määral tulevastele sugupõlvedele, kõnelevad endistest aegadest), — eralldatakse, kas täielikult või osaliselt kaitsealadeks ehk reservaatideks. Üks suurimaid reservaatide maailmas on kuulus Yellowstone'i park Ühendriigis, mis on oma pindalalt $\frac{1}{5}$ Eestist! Ka meil on viimastel aastatel loodud mitu reservaat.

Vaatamata seadustele ja määrustele ei ole siiski loodus veel kaitstud, kui rahvas oma enamikus ei ole läbiimbinud mõttest, loodusekaitse vajadusest. Niisugune mõte on aga pikemaaja kasvatuse resultaadina ainuüksi mõeldav, ning ses suhtes oleks eesti noorusel suur ja õilis ülesanne täita oma laialdase, tiheda organisatsiooni võrgu kaudu. Loodusesõprade ringid ÜENÜ osakondade juures aitaksid palju kaasa loodusest ja ta kaitsest arusaamiseks. Ja nii oleksime oma kultuuris jällegi samm edasi parema tuleviku suunas!

Sellega lubage lõpetada.

TEEKOND BALKANILE

Belgrad.

Belgrad — serbia keeles Beograd, Jugoslaavia kuningriigi pealinn, asub maalikal Balkani mäestiku eelkõrgendikul. Viimane küünib Save jõe suubumise kohal Doonau jõeni. Linna piirab kolmest küljest vesi. On harva leida linnu, millede asend oleks nii kaunis. Vahest võiks Belgradi selles suhtes võrrelda vaid Konstantinoopoli või Stockholmgiga.

Doonau jõgi, mis pikkuselt Euroopas teine, piirab Belgradi, ning on tähtsaks laevateeks Lääne-Euroopa ning Balkani riikide vahel.

Doonau ja Save kõrgetel kallastel püsib tänapäevani veel vanaaegne kindlus, Kalemegdan.

Belgrad on väravaks, mille kaudu levis Lääne-Euroopa kultuur Balkanile. Seda näitab meile linna hoogne kasvamine, suured kiviehitused, mis ameerikaliku kiirusega on püstitatud maailmasõja lõpul. Need annavad tähelepanitava tunnusena linna jõukusest.

Reisiija, kes on huvitatud vana Belgradi ilmeest, võib leida veel üksikuid vanu ehitisi — muljutud katustega ja ettenihutatud akendega türgi majakesi, mis just kui peidetud pilvelõhkujate rägistikku.

Need järelejäänud ehitised on tähelepanudav oma ehitusviisi poolest. Eriti silmatorkav omapärase arhitektuuri poolest on nn. prints Pauli loss. Selles asub praegu kunsti muuseum. Teine tähelepanudav ehitis on vana Serbia ülikool. Neis ehitistes peegeldub idamaa puhas bütsantsi stiil.

Juba vanal ajal viisid Belgradi kaudu Kesk-Euroopast, Saloniiki ja Konstantinoopoli tähtsaks ja strateegiliseks ja kaubanduslikuks teed. Viimased olid ühenduses Lõuna- ja Ida-Euroopa ühelt- ja Aasia vahel teiselt poolt. Oma geograafilise asendi tõttu oli Belgrad sageli vanal, kesk- ja uuel ajal veriste võitluste keskkohaks. Vaevalt leidub linna, milles onnud rohkem valitsejaid kui Belgradis, samuti leidub vähe linnu, mis omanud rohkem nimetusi kui Belgrad.

Belgradi nimetati omal ajal „Singidunum“, „Nandor-Fehervar“, „Beli-Grad“, „Dar-ul-Djihad“ ja „Alba-Greka“.

Juba hallil vanal ajal, kui valitsesid Balkanil illüürid, oli Belgrad tähtsaks kaubanduslikuks keskkohaks. Nende valitsuse aja kestis kuni neljandama sajandini e. Kr. Siis langes Belgrad keltide kätte. Keltide ülemvalitsuse all oli Belgrad kuni esimese sajandini p. Kr.; siis vallutasid linna roomlased; viimased kindlustasid Belgradi veel suuremal määral. Tänapäevani on veel säilinud vanad roomaegsed kindluseväravad Kalemegdanis.

Kui Rooma keiser Theodosius Suur jaoas oma riigi lääne- ja idapoolseks, sattus Belgrad Bütsantsi alla, kuid ainult lühikeseks

A. Möldroo

ajaks, sest suure rahvasterändamise ajal võitles mitu rahvast Belgradi pärast.

Alles kuueandal sajandil õnnestus keiser Justinianusel uuesti haarata Belgradi Bütsantsi võimu alla. 11. ja 12. sajandid olid Belgradile õitseajaks. Kui ungarlased tulid oma praegusele kodumaale, sõdisid nad Belgradi pärast kreeklastega. Siiski jäi linn seekord kreeklastele. Kui serblased Nemanjući dünastia ajal saavutasid suurema võimu, püüdsid nad Belgradi vallutada, ning lõppeks saigi nende esimene kroonitud kuningas linna kreeklastelt oma kätte.

Siit peale algab Serbia valitsejate vaheldusrikas ajalugu. Tänapäeva Belgrad on ilmet rahvusvaheline. Linn on suurel määral euroopaseerunud: siledad asfaldi ja tammeparketist tänavad läbivad linna, kerkivad moodsed suured ehitised; nende varjus jäävad unustusse vanad Aasia kultuuri jäänused. Vahetpidamata näeme elavat liiklemist kohvikutes ja ajakohastes restoranides kihab pidevalt elu. Mitte ainult ilmet, vaid ka elult on Belgrad üks originaalsemaid linnu Balkanil; vaevalt leiame nii suurt kontrastrikkust kui siin. Juba raudtee jaamast väljudes silmame rohkemal nüruses rõivastuses ja saanlasi, kes pakuvad endid pakikandjaiks, või on valmis igasugusele juhuslikule tööle. Kuid see esimene ebameeldiv mulje vaibub vähehaaval, ajakohastele nõuetele vastavad võrastemajad hoolitsevad reisiija mugavuse eest.

Minu Belgradi saabumise ajaks oli jaanuarikuu algus. Siis kattis Belgradi niiske udu ning olid vaheldumisi vihma- ja lumesajud. Vaatamata sellele, et Belgradis valitses niiske ja vihmane lõunamaa talv, oli siiski heameel sattuda põhjamaa külmast märksa soojemasse kliimasse. Belgradi talv kestab vaevalt 2 kuud, siis ärkab kevad oma soojusega ja võtab kiiresti võimu oma kätte.

Meenutades omi matke Lääne-Euroopa riikides, pean tähendama, et Balkan oma sünge ja vaheldusrikka ürgjõulise loodusega äratas mu hinges palju senitundmatuid tundeid. Juba Belgrad pakub palju huvitavat nii etnograafiale kui ka kunstnikule. Linna äriala sarnaneb Lääne-Euroopa linnade omale. Suured moodsed äriruumid ja vitriinid rohkete väljapanekutega annavad tunnistust elavast ärilisest tegevusest. Eriti torkab silma igasuguste orientikaupade erikaubamajad ja vaipade rohkus.

Serblane armastab kaunistada oma kodu vaipadega. Riiklik kaubamaja oma rahvapärase kodukäsitööga on meeldivaks ostukohaks turistidele. Eeskujulikud on linna turud, mis väärivad tähelepanu oma eluskala basseinidega ja juurvilja rikkusega. Elumaksimuse indeks vastab ligikaudu Eesti omale. Vaid tuletikud, tubakasaadused ja suhkur on tunduvalt kallimad riigi monopoli tõttu. Selle vastu on eriti odavad viinamarja-veinid, ning sügisel marjade hooajal on kõikjal kättesaadavad lõunamaa puuviljad. Vaadeldes linna elu ja liikumist, torkab silma ehitatavate majade rohkus. Ehitatakse peamiselt 5- kuni 8-kordseid. Tähelepanuväärne on majade vundamendi suur sügavus, mis sageli ulatub 5 süllani.

Reisija, kes on külastanud Belgradi 10 aastat tagasi, võib märgata linnailmes suurt muutust ning tugevnenud Lääne-Euroopa mõju. Elanikke on tänapäeva Belgradis üle 300.000. Oma ehituslaadilt on enamjagu maju moodsed, ning valitsuse hooned, mis asuvad peamiselt Miloša Velikog'i tänaval, on rooma stiilis ja jätvad imponentse mulje. Mainitav on äsja valminud Postipeavalitsuse monumentaalehitis, mis tähelepanuväärne oma bütsantsi-stiili poolest.

Omapärase ilme annavad linnale albaanlased, kes tulnud rahvariideis pealinna otsima teenistust. Neid näeb kõikjal kõndimas tänavail, saag ja kirves käevarrel, määratud räbalates ning süngete nägudega, valmis leppima igasuguse juhustliku tööga.

Kuigi Belgrad viimasel ajal suurel määral euroopaseerunud, on siiski märgatav idamaa mõju. Seda näeme säilinud vanades „Kafanades“ (restoran-kohvik). Kafanad asuvad tavaliselt väikestes iseloomulikkudes majakeses, mis stiililt meenutavad bütsantsi mõju. Neid haruldasi ehitisi, mis kõnelevad linna minevikust, ähvardab moodne Belgrad lammutada. Suurem osa ongi juba lammutatud. Kafana on serblasele teiseks koduks. Siin puhkab ta, joo musta kohvi türgi laadiliselt väikesest tassist ning rüügab külma vett peale. Leidub omapäraseid kafanade nimetusi; kõige vanemaks, tuntuimaks ning armsaimaks boheemlaste kontoduspäigaks on „Kolm kaapu“. On veel: „Kaks põtra“, „Noor araablane“, „Kindral Gum“, „Maavarin“, „Must hobune“, „Kuld hobune“, „Kaks, kes vendlust

Turg Sarajevos.

teid“, „Kolm talupoega“. Omapäraseid on ka leivaärid ja rahva söögimajad, mis samuti kui kafanad asuvad suuremalt jaolt madalates ehitistes. Leivaküpsetamine sünnib kõigile nähtavaloleva vitriini taga. Rahvustoidud valmistatakse harilikult juureviljast sealihaga, mis paprikaga segatakse. Rahvustoiduks on ka hapupiim, mis tunduvalt kallim kui rööskpiim; hapupiima valmistatakse piima erilisel keetes, ta on väga maitsev ja kefiiri sarnane.

Kui õhtul Belgrad särab tulede meres ja linna ehitised peegelduvad vastu tänava sillutises, siis kostavad „Kafanadest“ idamaa viisid ning muslilase viul kaebab ja kutsus, sulades ühte tänava liikumise müraga. Siitkuuldub lehepoiste ühetoonilisi hõikeid, trammid ja autod kihutavad mööda siledaid tänavaid, valgustusreклаам mängleb sädeldes õõpimeduses — kõikjal kihab elu.

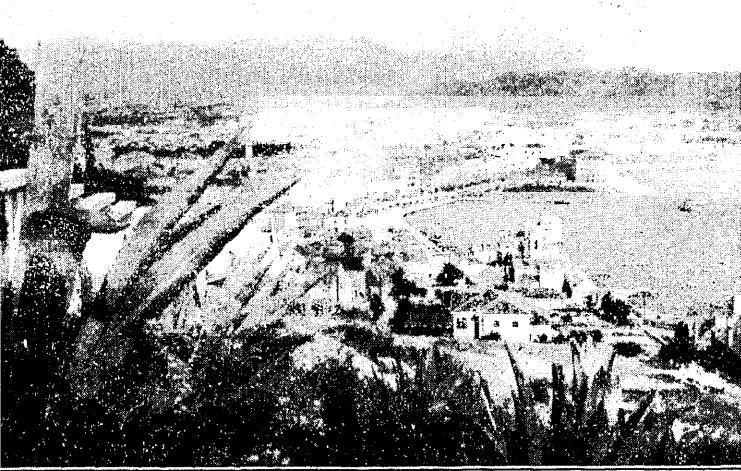
Kaunis on Belgrad öösel, kui vaadelda Kalemegdani kõrgest pargist seda tulede särkevat looklevat mängu. Tähistavas katab õõpimedust, kaugel ühinevad linna tuled mustendava taevavõlviga, paistab, nagu ei oleks lõppu sellel tulede merel. All sügaval voolab Save jõgi, liuglevad pimeduses üksikud tulekesed. Kaugemal taevavõlvil kumab Zemuni (Zemlini) linna kuma... Kalemegdani kindluse siluetid kõnelevad tummalt, minevikust...

Nii päeval kui õhtul on Kalemegdan belgradlaste armsamaks jalutuskohtaks.

Serblased on iseloomult heasüdamlikud ja lahked külaliste vastu. Sajandite jooksul sõdades karastatud ei ole suutnud aeg kaotada rahva omapära.

Rahvakombed on muutunud ka tänapäeval nii linnas kui ka maal. Meeldivaks elamiseks oli külastada serbia perekonda. Vastu võttes oma külalist kostitab teda pereprova eeskätt marjakeedisega ning klaasi veega, lõpuks serveeritakse türgi kombe järgi musta kohvi.

Nagu teame, on serblased õigeusulised. Paganauku ajast peale oli perekonnas kombeks pühitseda perekonnaisa nimepäeva nn. „slavat“, see komme on säilinud tänaseni. Kui perekonnas tuleb „slavapäev“, siis kinnitatakse maja nüksele lilledest pärg, ning majaproua keedab suure pajatäie läätsi, mida siis külastaja oma kohustuseks peab sööma;

Spliti üldvaade

sel päeval on külastajaid ja õnnesoovijaid palju, isegi riigi poolt on scadusega lubatud puududa ametist „slavapäeval“.

Vaevalt leidub kuskil kaunimaid kombeid, kui on lihavõtte pühade ajal Serbias. Need pühad on tšisis mõttes laste pühadeks.

Iga perekond valmistub aegsasti pühadeks. Et mudilastele valmistada sädelevat rõõmu, on kombeks lastele lihavõtteks valmistada uusi rõivaid ning jalanõusid. Vaesemaid, kellel puudub selleks ainealine võimalus, on kuninganna heldel käel abistamas.

Iga laps saab lihavõtteks kingituseks väikese metallist rahvusvärvilise lindiga kellukese. Esimese lihavõtte püha hommikul mudilased kogunevad kogumiskohtadesse, et osa võtta jumalateenistusest. Peale kirikut on ette nähtud kuningalossis lastele laud maistustega. Liigitav on silmapilk, kui näed kirikust väljumas lapsi värvirikas rõivastuses, väiksemad ees ja suuremad taga. Kaugele kostub kellade helistamine. Nägudel peegeldub otse kirjeldamatu rõõm; nii sammutakse laulu ja helide saatel peatänavale — Kralja-Milana kaudu kuningalossi poole.

Sel silmapilgul on keelatud igasugune liikumine tänavail, mida läbib rongikäik. Tänavad kogu ulatuses on laste päralt. Rahvamassid jälgivad kõnniteedel rõõmukülluses sammuvaid lapsi, kõigil nägudel säramas rõõmus muhelus. Nii sammub noorus ühes kevadega süngel Balkanil, kelle ajalugu sarnaneb meie põhjamaa rahva ajaloole.

Jugoslaavias, välja arvatud Kroaatia, ei ole seisuste vahesid, isegi kuningas on võrsunud Montenegro talupoja seisusest. Sagedad on juhtumised, et ristiisaks vaese talupoja perekonnas on kuningas. Eriti populaarne oli kuningas Peeter, Marseille'is mõrvaohvrina langenud kuningas Aleksandri isa. Alati viibis ta vaesemates perekondades ning hoolitsetes kõigiti oma rahva hea käekäigu eest.

Peale maailmasõja lõppu on Jugoslaavia hariduslik tasapind jõudsasti tõusnud; üle riigi on loodud tihe rahvakoolide võrk ning kooliskäimine on tehtud sunduslikuks. Kõik koolid algkoolist ülikoolini on rahvale kättesaadavad tasuta. Üldiselt hoolitseb riik väärikselt oma kodanikkude haridusliku tasapinna tõstmise eest.

Belgradi muuseumid ei ületa kogude rikkuse poolest provintsi omi. Tähelepanav kunstigalerii on asutatud ning kogutud prints Pauli poolt. See asub vanas Serbia kuningate ajaloolises lossis, mis ehitusviisilt bütsantsi stiilis. Maja esikülg mõjub massiivselt ja imposantselt; ent seesmiste ruumide jaotus vastab tolleaegsete valitsejate lihtsatele eluviisidele. Eriti paistab silma võrdlemisi suure pinnaga muistne troonisaal. Saali keskel tõuseb põrand paari astme võrra kõrgemale ning kerkib puusammaste baldaiini-taoline ehitis. Seda ruumi täidavad peamiselt Jugoslaavia suurema meistri-kujuri Meštrovici arhitektoonilised kujud. See galerii annab võrdlemisi hea ülevaate tänapäeva serbia kunstnikkude loovast tööst. Rohkesti väljapanekuid leiame veel inglise, vene ja prantsuse ning saksa silmapaistvate kunstnikkude töödest.

Rahvamuseum, mis asub Miloša Velikog'i tänaval, võtab oma alla kolmekordse maja. Kuid ruumid on ebasoodsed rikkalikuledele kogudele, mis korratult paigutatud pimedatesse kitsastesse toakestesse. Siin võime jälgida Serbia ajalugu. Leidub isegi originaalseid esemeid vanast Kreekast, Roomast ning Egiptusest.

Tähelepanav on ortograafiline muuseum, leiame üle 10 000 eseme, mis kõnelevad Balkani minevikust. Muuseumi vaatamine on kõigile maksuta.

Nagu riik hoolitseb koolide eest, nõnda peab ta ülal kõiki kuningriigi teatreid. Belgradi ooperis tutvusin Jugoslaavia teatri ja kunstiga. Ooper võrdub omra kunstiliselt tasapinnalt keskpärase Lääne-Euroopa teatriga. Ka pöördlava tehniline külg ja valgustus ei moodusta midagi ebaharilikku. Kõik teatritegelased kuuluvad riigiteenijate hulka, neil on pensioniõigus ja nad on garanteeritud põhjusega vallandamise eest.

Südamlikud mälestused seovad mind populaarse serbia kunstniku N. Beševiči perekonnaga. Pereproua on eestlanna, kes lõpetas Roomas konservatooriumi, on Belgradi kõrgema muusikakooli õppejõuks. Ta on võitnud oma esinemistega üldist tähelepanu. Oli meeldivaks vahelduseks kõnelda kaugel kodumaast jälle eesti keelt.

Jugoslaavia kujutavad kunstnikud on end organiseerinud kutseühinguisse ja korraldavad sageli näitusi. Linnavalitsuse poolt on tasuta tarvitada antud kunstnikkudele vanem linna maja, milles leidub üksikuid ateljeesid, mis kunstnikkude poolt oma maitselise vastavalt ümber ehitatud. Kalemegdani pargis asub nägus ampiirstiili hoone ajanõuetele vastav kunsti paviljon „Tsveta Usorič“, mis silmapaistev näituse spetsiaal ruumidega. See kunsti-paviljon on Balkani noore, lõkkele löönud kultuurile kauniks teerajajaks.

Jälgides serbia kunsti ajalugu, näeme keskajal rooma ja bütsantsi mõjude vahelist võitlust. Serbia kloostrid ja kirikud, mis ehitatud sellel ajal, näitavad kord võitlust, kord jälle romaani ja bütsantsi stiili liitumist.

Kui Serbia riik tõrjuti keskajal Aadria merelt eemale, siis võitis bütsantsi stiil. Bütsantsi stiil pidi parajasti kujunema mingi-

suguseks serbia rahvusstiilik, kuid sellele tegi lõpu türklaste pealetung.

Türklaste ajal ehitati kirikute asemele mošeed, eeskätt Bosnia ja Hertsegovinas, kus suurem osa slaavlasti oli muhameediusk.

Alles pärast Serbia vabastamist 19. sajandi ilmusid maalikunstnikud, kes maalisid itmalikkudele teemadele. Asjaolu, et ajaloo maalimine sündis peamiselt saksa eeskujul, on seletatav rahva hingelise seisukorraga, kelle kallal ajalugu oli palju patustanud ja kes veel nii palju lootis tulevikust.

Uuema kujutava kunsti suuna esitavad ekspressionistid Vukanovič, Pavle Jovanovič, Bijelič, Miličević ja N. Bešević. Aga kuigi kõigel sellel üldjoones euroopaliku tähendust ei ole, on siiski Jugoslaavia kunstiajaloo maailma kuulsusega nimi: Ivan Meštrovič. See kuur on sündinud Dalmaatsias; nüüd elab ta Zagrebis.

I. Meštrovič ei ole mitte ainult suurejooneline, vaid ühtlasi ka geniaalne lõunaslaavlane; tema kunst on rahvavõitluse sümboliks

ja tüürib sirgjooneliselt Jugoslaavia rahvaste rahvusliku sünteesi poole.

Tema töödes avaldub suurejooneline arhitektooniline skulptori vaim.

Meštroviči viimastest töödest on mainitav Kalemegdani pargis püstitatud kolossaalne ilmasõjas langenud prantslaste mälestussammas ja Splitis (Spalato) Diokletianuse palee esisel Moosese suur pronkskuju.

Kuna minu reisi eesmärk oli igakülgselt tutvuda Jugoslaaviaga, siis leidsin südamiiku vastutulekut Balkani kunstnikkude-kolleegide poolt. Mul on meeldivaks kohustuseks mainida Jugoslaavia Press-büroo juhatajat dr. Mika Radovanoviči, kelle lahke vastutuleku tõttu võimaldus mul priisõit riigiraudteede I klassis.

Suure seesmise rahuldustundega alasin pikka ja meelepärast reisi, et näha rahvaid ja maid, puutumata loodust, mis kõneleb mitusada aastat kestnud rahvaste heitlusest elu ja surma eest.

HANNO KOMPUS

Miks meelsasti matkan jalgsi

Mul on sõpru-mootorrattureid, kes on valmistatud oma Indianist või Harleyst, mida nad järelmaksuga ostnud, — mina olen valmistatud omast kahest koivast, mida ema mulle sünnipäevaks kinkinud ja mis mitte midagi ei maksa. Kuid nad on hindamatud: kannavad mind, kuhu tahan ja millal tahan, ega vaja nad lukuseppa ega bensinijaama. Surisevad vaid mõnusasti, kui kilomeetreid kakskümmend päeva jooksul maha tallatud.

1 m. — see on umbes kaks mõnusat jalutussammu; 1 km. (1000 m.) — see on siis 2000 sammu; ja 20 km. teevad välja, ütleme, 40 000 sammu, — jala tõstmist, astumist ja jalatõuget. Eks see ole juba päris kena sport?

Egas jalad üksi, kogu kere saab oma. Laua taga istuja kõssunud rind kumerdub seljakotti taludes, õlad ja turi tugevnevad sama kandamit kandes, kops tulduv värskes õhus, nahk kerge särgi all naerab päikese ja tuule käes. Vibutad keppi käes ja vile tuleb vägisi huultele. Ning silmad, uudishimulikud nagu silmad kord juba on, silmad uitavad ringi ja rüüpavad kõik, mida linnas ei näe, sest et seda seal ei ole.

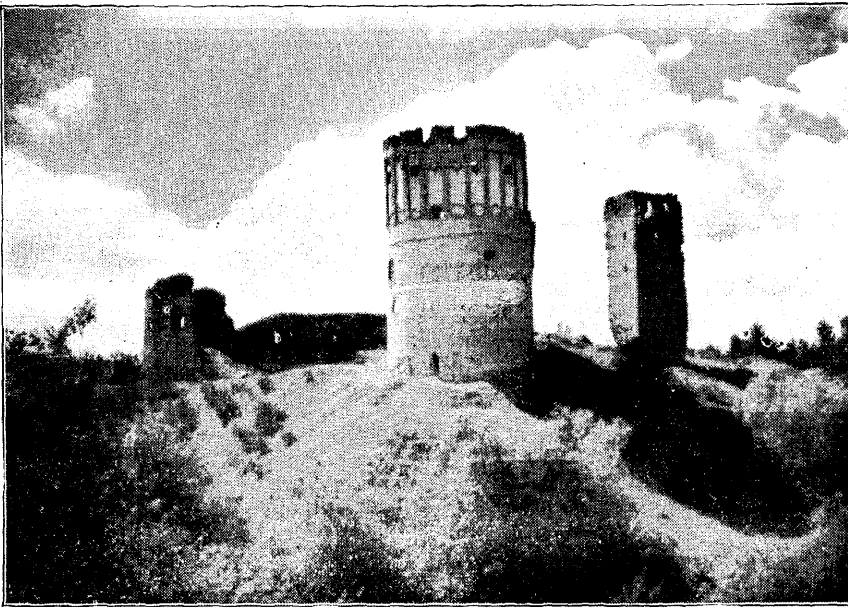
Olen maapoiss, kuid linnastunud. Kas teate, mispoolest linn erineb maast? Linn on teinud enese sõltumatuks loodu-

Hanno Kompus

se rütmist. Linnas elatakse öösel, mil maal magatakse. Linnas on hooaeg talvel, mil loodus puhkust peab; maal aga on hooaeg suvel, mil looduski toimib. Ja kevade tulekust ei teata linlasele esimene lõokese lõõritus, vaid vastutuleva neidise kevade-kübar...

See sõltumatus looduse rütmist on vastu looduse seadusepärast. Iga eksimus seaduse vastu toob aga karistust: ületöötlus, närvilikkus, tüdimus ja muud kor-

Vastseliina lossi varemed.

ratused on tuemuseks. Raviks tuleb minna loodusse, nimelt minna ja mitte sõita.

Mootorratas ja auto keset loodust, see on midagi vägivaldset. Kaugusi tuleb vallutada samm-sammult, mitte aga neist läbi kihutada ühest otsast teise. Auto ja mootorratas nagu ühe ropsuga lõikavad loodusest läbi, nad ei läbista teda, ei viibi temas. Nad veavad linna hoolimatust looduse vastu endaga kaasa. Meie aga vajame just andeksandmist selle hoolimatuse pärast.

Selle hoolimatuse parimaks võrdkujuks on kreissaag või nn. jooksev lint — teate, nagu autotehases, kus ühes otsas on mingi mittemidagi lindi peal, mis jookseb ühe töölise eest teise ette, kes kinnitavad tüki tüki järele sellele risule külge, ikka sama tükk ja samad liigutused, kuni teisest otsast tulevad valmis autod välja, üksteise järele, lõpma-tult, vahetpidamatult.

Iga loomulik töö on rütmiline, kus vahelduvad kasulik ja, töö mõttes, kasutu liigutus. Nii raiume puud, saeme, külvame, niidame — teine liigutus jookseb tühja, on paljas hoovõtmise. Aga inimene leiutas selle edasitagasi liigutamise asemele ringikujulise liikumise, kreissae, kus midagi ei jookse tühja, jooksva lindi, kus pinget on pidev. Tulemused on rohkemad, kuid kulutus rüüstatavam. Pealegi inimene kaotas sellega rütmi.

Linnaelu ja linnatöö on ka midagi säärase kreissae taolist. Midagi jooksvast lindist on ka autos ja mootorrattas: ka nemad ei tunne rütmi. Loodust tundma õppida aga tähendab uuesti ta rütmi tunda saada, ta muutustega kaasa liikuda. Ainus rütmiline liiklusvahend aga on me omad koivad.

Muide, loodust tundma õppides õpime ka kodumaad tundma ja see teeb jalamatkamise ühtlasi mõnusaks.

Kui käime päevas keskmiselt 20 km., siis kulub selleks 4—5 tundi, olenedes mitte sellest, kui käbedad oleme käima, vaid sellest, kui hoolsad ja isukad ringi vaatama. Ent 20 km. autol või mootorrattal on poole tunni tee — politsei poolt lubatava tunnikiruse juures. 4—5 tunniga näeb ometi rohkem, paremini ja meelejäävamalt, kui 1/2 tunniga! Kui üldse oleme võimelised nägema!

Koiva kaldal laiub kümneid kilomeetreid puisniit, seal kasvab tammi, mis hargnevad otse maapinnalt, pärni imetaoliselt sinakasroheliste, nagu lakeeritud läikivate lehtedega, ja jõge palistavad suured, sulgvõrased hõbepajud, nagu udukuuhjad. Ning tundide kaua ei ühtki inimest.

Seisad päikeseeveerengul Irboska ürgorus. Taevas hõõgub oranžis leegis, pikad violetid pilvetriibud jooksevad tast üle. Noor määnd joonistub imevaheda siluetina sel taustal, nii et arvad kõiki ta okkaid ükshaaval võivat lugeda! Kauge mets on kui laapisest lõigatud, oru veerud kui smaragdiga kaetud. Ning kõik kordub veel kord nagu hinge kinni pidava järve pinnas. (Ei ühtki hingelist!)

Kassari laiu kõrgel kruusaseljandikul seisab kadakate tihnik. Vaatad päri päikest, mille viimsed kiired teda riivavad — üksainus lõkendus oliivikas tules ja tuhanded tulekeeles. Eemal aga pastellsinine meri kuldse liivalaiu ribaga, mille kohal ujub pärlmutrine pilveke siidises taevas. (Ei ainustki inimest!)

Kas seda kunagi näeb automees või mootorrattur? Kus sa oled käinud, seda ja ainult seda oled ka tõesti näinud.

Soome Noorsoo Liidu suvipäevilt

Fotod Ago Jõgerilt

ÜENÜTO tantsurühm laeval.
Laul areneb kandle saatel.

Aga jalgsi matkamine pakub ka võrratut puhkust. Näiline paradoks, — see keha vaevamine ometi väsitab. Kuid egas linlase keha nii väga ei vajagi puhkust, kui ta vaim, ta hing. Miski aga ei pühi meist nii tõhusasti tüüpimust ja tüdimust, kui jalamatkamise täielik vabadus ja sõltumatus kõigest linlikust: lähed kuhu tahad ja milal tahad; ükski kiri, telegramm, ajaleht, kohututse ega tulumaksuleht ei saa sind kätte; keegi ei tea, kus sa parajasti oled, ja nii tekib sinus ürgne tunne, et on ainult kaks, sina ja loodus, imetaoliselt karastav üksilduse tunne.

See kõik noorendab: sport keha, uued muljed vaimu, puhkus vabaduses ja sõltumatuses — hinge. Ning iseloomu noorendab teadmine, omal nahal proovitud, oma kehaga kogatud teadmine, et oled omal jõul midagi korda saanud, ei ole hoolinud kõrvetavast päikesest, sarjavast tuulest ega lootavast vihmast, mis näkku piitsutas.

Kuid ega mu jutt ütle midagi sellele, kes ei tunne rännukirge, meie vana vikerlaste aja pärandust, seda, mis Kalevipojagi ukutas aerutama ja purjetama Sädemete saarele.

Soe juuni tuul hajutab merepinnal pikkamisi udu. Tasane lainetus loksus laeva külgi-pidi, ja paar kajakat tiirlevad ülal mastide kohal. Laeva pärast aga kostuvad merel nii ebaharilikud, õrnad helid ning tasa ümisetav lauluviis: ÜENÜTO tantsurühm sõidab Soome Noorsoo Liidu suvipidustusile ning see on Kandle Juss, kes laseb oma vanal pillil tüdimatult kuuldavale loo loo järele. Siis pöördub „Suomi“ lahe põhjarannikut iseloomustavate kaljusaarte vahele ning peagi oleme Soome Noorsoo Liidu juhtide hoolitsusel Turu poole vuravas kiirrongis. Kell on veidi üle 17, kui Perniö jaamas antakse märku rongilt lahku-miseks. Enne suudetakse siiski lõpetada reisi-kaaslasile armsaks saanud „piibu laul“. Jaamas on vastas Soome Noorsoo Keskliidu sekretär hra Osia. Üllatab veel koduselt lausutud „tere tulemast“ ning järgnev eestikeelne selgitus ühelt noorelt ja ilusalt proualt ning veelgi nooremalt näitsikult. Jaa, proua Alane on leidnud omale elukaaslase lähedal asuvas soome suurtaalus ning teda on praegu külastamas tema väike õde. Talus olevat sulasedki kõik Eestist! — Peagi peatub autobus jaamast kilomeetrit kuus asuvas Perniö kirikukülas, kus tänavu peetakse Soome Noorsoo Keskliidu suvepäevad ja Varsinais-Soome Noorsoo Liidu 50 a. juubel. Peoplatsil kohtame juba varematest kokkupuudetest armsaks saanud sõpru: kunstnik Hj. Karhula ja Turu segakoori „Kulkuset“ juhataja Edvin Laaksosoga. Järgneb kiire eine ning asumegi jälgima Soome Noorsoo Liidu esimehe mag. Arne Aulanko peokõnet. Kõne on südamlilik ning kõneleja tervitab eriti eesti külalisi, lootes, et nad ennast siin Varsinais-Soomes (Päris-Soomes) eriti koduselt tunnevad, kuna murre, mida siin kõneldakse, on nii lähedane eesti keelele ja kuna just Varsinais-Soomes kinnitasid esimesed Eestist tulnud Soome suguharud oma kannal selle tuhandejärvemaa kaljusele pinnale. — Järgneb kavakohaselt koori ning orkestri ettekandeid. Peole pühendet värsi kannab meisterlikult ette deklamaator Eero Salola. Järgneb huvitavaid soome rahvatantse ja siis... Siis lööb Kandle Juss lahti „Kungla rahva“ ning selle kungla rahva järglased astuvad lavale. Enne aga kui läheb lahti tantsuks, an-

Soome Noorsoo-Liidu
pidustuste ettekannete
jälgijaid.

takse sõna ÜENU Keskjuhatause esindaja nrs! A. Meikopile, kes ütleb „vägeva, soojahingelise ja südamesse tungiva” kõne ja tervituse, nagu märkis hiljem ajakirjandus. Meie teised soome keelt ju palju ei valdanud, aga aru saime küll ja tantski läks lahti sama hoo ja temperamendiga, eesti rahvusriide lehvides ja lennutades, nii et järgnev ovatsioon võis tagasihoidlikult öelduna samavõrragi teenitud olla. Kiitsid meid ja sõbrad olid kõik. Perniö politseiülem kasutas kohale politseiauto ja, kuna oli laupäeva õhtu, läks sõit kilomeetrit 20 eemalasuvasse Lepäulahti pansioni kuulsasse sauna. Oli tõesti hüva saun ja noor näitsik pesi selja puhtaks nii lembe käega, et kohe kahju nagu oli lahkuda. Jäi vist varem märkimata, et tantsurühm oli komplekteeritud tantsijaiga ÜENU Võimlemisinstituudist, ning eliitvõimlejad näitasid sauna ees asuval kaljul siis ka sellist „keha tehnikat”, et lausa jube hakkas vaadata, kuna kõik need võtted näisid graniidilahmakal elukardetavaina. Vähem elukardetav polnud aga ka sõit Lepäulahele ja tagasi, kuna tee viis järsutest mäeseljandikest aiva üles ja alla kaudu kuristikke ja kaljupervi, ning kiirusemõõtja näitas üha üle 90. Õhtul järgnes pidu Perniö noorsoo seltsi kodus. Siin sai päevakangelaseks meie rahvapillimees Kandle Juss, kes esitas rahvaviise nii kandlel kui parmupillil. Õhtu lõppes laulumängu esitamisega Perniö N. S. näiterühma poolt. Samaaegselt olid ettekanded ka lähedal asuvas seltsimajas.

Teisel päeval, s. o. pühapäeval, tutvusime Perniö muuseumiga. Sääl on palju vaatamisväärsust meie eestlasile, kuna sisaldab palju esemeid Varsinais-Soome asustamise ja järgnevast ajast; ajast, mil Eestiski võis valitseda umbes sama kultuuritase nii riiete kui ka põllu- ja käsitöö alal. Tähelepanu väärib leitud riidejäänuste ja ehete järgi moodusta-

tud maaling „Perniö emandast”. — Sama ajaloolist huvi pakub ka Perniö vana kirik. See tornita ehitis (torn on eraldi ehitisena) on aastast 1400 ning tema vanad laemaalid on alles hiljuti avastatud ning korda seatud.

Pärast kiriku külastamist oli lahke kutse lõunale proua Alanne' talu, kuhu omnibus viis veerandtunnise sõiduga. Siin leidsime tükkise Eestit sel kaljudemaal. Kõikjal talus kõlas eesti keel ja laul (ainult lahke peremees ja üks tüdruk on soomlasi). Maitsva lõuna eest ütlime küll aitäh!, kuid armsa sõpruse ja lahke vastuvõtu eest ei osanud muud teha kui laulda ja veel kord laulda.

Tagasi jõudnult algatakse rongikäiguga. Soome lipu järgi lehvib rongikäigu eel mehine Eesti lipp, siis ÜENU Keskjuhatause oma. Pole märganud varem ÜENU lipu kaunisust, kuid siin mõjus ta tuules dehvivana tõesti kaunilt: roheline ja valge — otsekui põhjamaa noor kuusik sirutamas tuules käsi valgete pilvede poole! — Järgneb eesti tantsurühm, siis kaugemalt tulnud, siis kohalikud organisatsioonid ja nii loolebki rongikäik peoplatsile, kus ootamas mitmetuhandepaline publiku pere.

Algab suur rahvapidu. Esinevad koorid ja orkestrid, kõned, laule, deklamatsioone, võimlemist, rahvustantse jne. järgneb vahelduvas ja kirjus kangas. Publik, kes kuumuse ja päikese käes muutunud veidi uniseks, elustub ja saab taas erksaks eesti tantsurühma lavale ilmudes. Nüüdki kisub eesti tants publiku kaasa täiel määral ning antud lisapaladki ei rahulda vaatajaskonda. Asuvad siis lavale nrs Einling ja nrs Lepp ning esitavad poistetantsuna virtuoosliku „Kandali”.

Pooletunnise vaheaja järgi algab seltsimajas jällegi peoõhtu, kus muu kava hulgas kuuleme Eero Salola deklamatsioone eesti rahvalauludest ja Eino Leinot. Hinge pidades jälgib saalitäis rahvast „Ilo laulu” ja Aho „Too-

Tegelik hõimutöö.

nela kella". Nii hääd dekalmaatorit, kui E. Salola polnud me kuulnud varem. — Ka peokõned olid väga- ja väga head, eriti eduskunnaliikme Tilda Lõthmae-Koponen'i kõne. Meiegi halvasti soome keelt taipajad otseski neelasime iga pudeneva sõna.

Peo külalisist sidus sõprus eriti „Kulkustega". Nad kutsusid ka oma poole tassile kohvile, kus aega veedeti südamlikus vestluses. — Pidustusist oleks kirjutada väga palju hääd ja õpetlikku, aga on ju suvi ja kes tahaks nüüd lugeda õpetlikku. Olgu siis käesolevad read rohkem matkakirjaks.

Tagasi saime muidugi ka hästi hra Osia

ja Ero Salola lahkel kaasabil, kes meist ei lahkunud Helsingiski, vaid lahkelt meile näitasid linna vaatamisväärsusi.

Pidustusist töid soome lehed pikki kirjeldusi, mainides kiitvalt eestlaste esinemist, eriti „Turun Sanomat", „Uusi Aura" ja „Turunmaa". Pika artikli jutuajamisest ÜENÜ Keskjuhatuse esindaja A. Meikopiga tõi „Uusi Suomi".

Käisime Soome Noorsoo Liidu suvipäevaldel ja Varsinais-Soome Noorsoo Liidu 50. a. juubelipidustusil, mis peeti Perniös 4. ja 5. juulil 1936. a.

Matka ja tantsuposse.

VOLLI ELLER

MATKAMISEST

Peipsi veer ja Sörve sääär linnulennult

Narva-Jõesuu... Pärnu... need on tihti-korduvad sõnad suvitajate leksikonis. Neis sõnus tundub soliidid kõla, neis paigus serveeritakse suve kodanikult meelepäraseks tehtuna. Neis sõnus tundub veidi laiska muhagavust, veidi üleannetat hääolugi. Rannamuusika, bridžipartii, five o'clock, supelrahva uljad näod — see on klaas suvemõnususte vahuviina, kihisevat ja esinduslikku, kuid — igavat, siiski veidi igavat, tõepoolest.

Andestage, lugupeetud supelinspektorid, ma kõnelen siin vaid peamiselt seiklushimulise nooruri seisukohalt, kes aga, muide, ei tarvitse olla igakord ka aastatelt noor. Leidub tüüp inimesi, kel suve saabumisega asub verre niisugune maadevallutamise jänü, et pörutaks kas või jalgsi Rooma, kand kõhe sügeleb maantee järele. Ning kui siis saabub oodatud hetk — suvepuhkus, sirgub küüruvajunud selg kui terasvedru, Muljeid, muljeid, palju uusi

värskaid matkamuljeid! Avarad tuuled, looklevad teed sinetavate metsade, mägede, rukkililledes põldude vahel, teie ootate ruttavaid jalgu, vastuvõtlikke meeli; kodumaa peidetumad nurgad, tähelepandamatuks jäänud soid, teie ootate uudishimulikke silmi!

Saagem kord aastas elulähedasiks selle sõna kõige otsemas mõttes, saagem looduslähedasiks. See on öeldud peamiselt linlastele. Laskem orkestri asemel mängida rukkirääku, hingakem parfüümide asemel rukkipõldude ja metsade lõhna, joogem morsi asemel kruus valget sooja piima, mida teile põlleta ja tanuta „ettekandja" lehmaudara alt ulatab. Sel hetkel te tänate, et teil ei tarvitse kanda rannapidžamat ja kuulda vaid ühekülgseid kohviku-uudiseid. Looduse sügav, salapärase sosin kutsub teid, rikastab teid uute muljetega ja peenendab teie tundeelu. Rännakem ka kodumaa vähemtuntud paikadesse.

Muhuriides neiu

Alljärgnevas viin teid huvitekitamiseks kor-raks Peipsi ääre ja sealt, viuh! pika hüü-pega läände, Sõrve säärele.

PEIPSI.

Päike kõrvetab mis hull. Kuski pajukoorte virnade vahel lehkab pooltühhi silgutiinn. Asume „Võitjal“, „ookeaniauriku“ pardal, tub-lil „ujuval kohvimasinal“, mis ähkides meid tirib vastu Narova ägedat voolu üles otsemat teed Venemaale. Venemaale, mis asub Ees-tis! Oieti algab see Venemaa juba Kulgu sadamaga Narva külje all. Habemikud vene-lased aina askeldavad laeva juures tännide ja tännidega. On käinud linnas sisseoste te-gemas, mõni saanud kaubastki lahti, nüüd on juttu koduteel nii rõhkesti, nagu see ai-nult venelaste juures võib esineda. Eesti kee-l on siit peale lõpp.

Sõiduplaanis on Narova liinil ka uhkelt märgitud sadamad, kuhu laev sisse sõidab. Tegelikult näeb see nii välja, et laev nihutab end kaldale lähemale ja keegi asjamees — madrus laevalt viskab kiiresti paar lauda ühenduse pidamiseks kaldaga. Kaldal on val-mis suured puntrad pajukoori, mida vinnat-akse laevale. Neid veetakse nahaparkimise vabrikuisse Peipsi ääres. Nagu laev, nii on laevakaptengi tublisti auru all. Saanud oma koorma, tossutab laev jälle edasi. Peatusi on tihti ja igas kordub sama lugu, nii et lõp-peks näib laev suure heinakoormana, Reisi-

jail tuleb ronida ruumipuudusel pajukoorte kõrgete virnade otsa, kus võrdlemisi mugav esimese klassi pehmus ja ülevaatlik posit-sioon mõlemale kaldale pilguheitmiseks. Ai-na pikad vene külad. Ühes külas kõnnib vene vaimulik valges ametirüüs, pikad juuk-sed lehvivad tuules. Majad on paljuaknalised ja korrapäraselt rivistatud ahelikuna kal-dale. Jões on ilusaid saarekesi, keerukaid hargnemisi. Lõppeks Peipsile lähenedes muu-tub jõgi veelgi laiemaks. Olemegi Eesti Venemaa pealinnas Vasknarvas. Pikad laiad sil-ütamata tänavad, mille ääres asuvad kor-rapäraselt rivistatud ja täiesti ühesuguse ehi-tusviisiga elamud. Eesti keelt kuuleb vaid politsei-jaoskonnas ja piirivalve kordonis. Mui-du valitseb kõikjal vene keel. Tänavail jook-seb kisades hulk määrduuid poolalasti lapsi. Vasknarva asub Peipsi ääres. Üle kitsa Peipsi nurga paistab täikike Nõukogude Vene-t tuulikuga. Ning kuna ilm on vaikne, kuuldub säältpoolt lõbusaid lõõtspilli viise ja poiste huilgeid. Vene noored on tulnud lõ-butsema Peipsi ääre, mis kui värvide ookean laiub kauge silmapiiriga loojeneva päikese kiiris. Merest erineb Peipsi vaid seepoolest, et õhk ei sisalda merele omaseid soolaseid lõhnu ja vesigi on maitstes üllatavalt mage. Muidu aga on tavaliste mõistete järgi veidi igavapoolne Peipsi põhjakallas nagu mitme-kümne kilomeetri pikkune plaaž puhta valge liivaga, mille taustaks on madal küngaste-ahelik, kaetud jändrikute kaskede ja männi-metsaga. Kõneldakse, Peipsi tormid olevat kurjad. Üht tormi oli meil võimalus jälgida Kallastel, Peipsi julgemate kalurite asupaigas. Kalurid tulid parajasti järvelt, mis kees kui katel. Paat oli täis meetripükuseid havisid, mida sääl piitakse põhjaõngedega. Venelaste habemed tilkusid veest, nii märjad nad olid üleni. Lained uhtusid peagu ranna ääres olevate majade seinu, vahutükid prit-sisid madalatele katustele. Kuid kalurid on siin harjunud sellega. Rahulikult toovad nad saagi maale impoteerimispunkti, kus kalad sorteeritakse ja siis jääle asetatakse. Päev hiljem on need juba Tallinna turul. Tihti on kalureil ka sekeldusi sellel piiril, mis Peipsi pooleks jagab. Sõuad kogemata üle piiri — pääleegi on viimane nähtamatu — võid sattuda vangi Nõukogude Venesse. Kus seda vintsuta-mist siis! Kalurid teavad kõnelda isegi lugusid tulevahetusest Peipsil Nõukogude Vene piirivalve paatidega.

Suuremad tormid peksavad hulk kalu Peip-si liivasele kaldale, kes säält enam vette ta-

gasi ei pääse ja sinna surevad. Seepärast on, eriti Peipsi põhjakallas tihedalt täis kalade laipu, millele seas leidub vahel ka üsna suuri.

Jaigsi hakkasime minema Vasknarvast Lohusuu ja Mustvee sihis. Venelaste külalislahkus on märkimisväärne. See kuulub nende iseloomu. Ühelgi juhul ei öelda ära pakumast veidi süüa ja öömaja, ning enamasti tasuta tahetakse seda anda. Ei ole nii nagu meil eesti peredes tihti, et perenaine on tumm ja talutaat kratsib pool tundi kukalt, enne kui lausub ühe „ei tea nüüd!“. Venelased on elavaloomulised ja lahked — tõele peab au andma.

Peipsiäärse rahva teistsugune loomus ja kolmikkülade omapärane miljöo loovad isesuguse uudse õhkkonna, mida tasub vaadata.

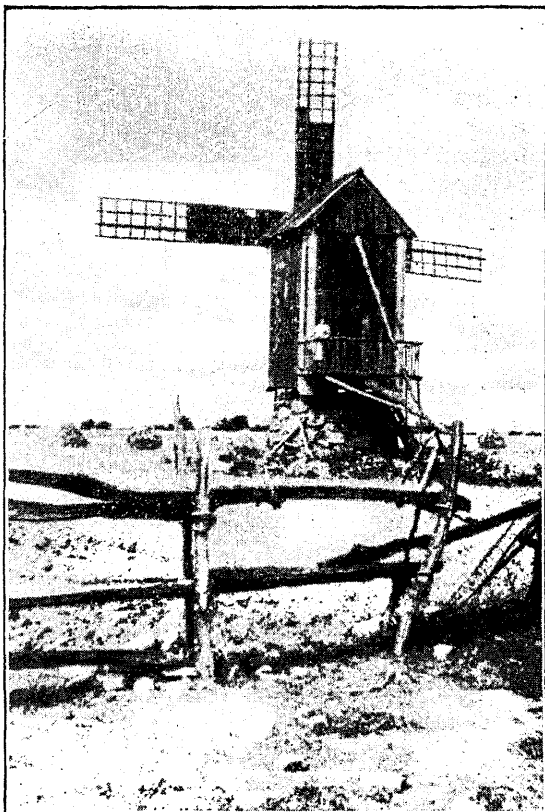
Mustvee on juba suurem alev sadamaga. Siin müüakse kohalikes tehastes valmistatud tahvelsuhkrut, mis niisutatud mingis aromaatilises vedelikus. Maitsneb kui karameli kompek. Venelased joovad sellega teed. Mustvee, nagu kõik peipsiäärsed asundused, on kitsas ja pikk, ulatub peagu Omeduni. Sellele järgneb rida kalurite külasid. Raja küla kalmistu väraval ilutseb uhke venekeelne silt, mille sisu tõlkes on järgmine: „Kalmistul viibimine lõbustumise eesmärgiga kõvasti keelatud. Samuti ei ole lubatud käia armastajatel paaridel kalmistul suudlemas. Üleastujaid karistatakse määruse s. ja s. § järgi.“

Läbides Kodavere ja Kallaste, algab Alatskivi vaheldusrikas ja kaunis maastik. Kalmistul kaks populaarset kalmu: Juhan Liiv ja Laksi Tõnis. Viimase kalmu mälestismärk — lihtne neljatahuline kivisammas, millel reljeefidena kaks maapinna sihis haaravat kätt — mõjub oma lihtsuses üht eesti ajaloo episoodi meenutavalt.

Sörve sääär.

Nüüd lendame Peipsi äärest järsku Saaremaale, Sörve poolsaarele. Siingi on aina kalurid, keda meile on igakülgsest tutvustanud kirjanik Mälk oma romaanides ja novellides. Milline vahe on Peipsi ja Sörve vahel! Siin on kalad teised, püügiiriistad teised ja kaluridki teised. Vene keele asemel võib siin kuulda, kui just tingimata kõnelda võõrkeele oskusest, inglise, prantsuse, portugalia j. m. keeli. Need kalurid siin on maailma näinud mehed. Noores eas enamasti kõik on aastaid maailma meredel purjetanud.

Alustame oma matka Sörve poolsaare läänekaldaga, suundudes mööda ilusat vaheldu-

Sörve tuulik

vat teed lõuna poole. Enne Anseküllä jõudmist leidub maanteel koht, kust paistavad korruga Lääne meri ja Riia laht. See on Sörve kael, kitsaim poolsaare osa. Anseküllä oma puhta valge nukuliku kirikuga sisendab pühapäevalikke meeleolusid. Vasakul pool sädeleb mändide vahel meri. Kallas teega on merepinnast kõrgemal üsna tunduvalt. Maapind muutub lõuna poole minnes künklikumaks, kuni korruga Viieristi metsa kohal üllatute. Meri on jäänud hoopis kuhugi alla, olete tähelepanematult tõusnud maanteed mööda käies üllatavalt suurele kõrgusele. Siin, Viieristi metsas, peitub nagu kogu poolsaare süda ja hing. Ürgeliselt puutumatu kõrge kuuse- ja männimets künklikul, lainelisel maapinnal on täis saladusi, lindude sädistusi, oravate kargamist, päratu suuri ämblikuvõrke. Metsa alune on täis suuri rammusaid mustikaid. Siin, tundub, elab loodus segamatult omaenda elu, olenematult linnakärast, sõdades, inimlikkudest muredest ja tsivilisatsiooni hüvedest ja pahedest. Siin on omad rõõmud ja mured, mis ei allu suure maailma eluvõngetele. Seda võiks öelda ka üldse siinse rannarahvagi elu iseloomustamiseks. On saak hea, on ka tuju hea. Saarlane kõneleb Suurest Maast (eesti mannermaa) tihti kui välismaast.

Lõunapoolle muutub maa taas madalamaks ja lagedamaks kui hakkab paistma juba tulitorn, on ümbrus avar ja lage. Kitsa kiiluna läheb Lalinuki ots ehk Vesitüki maa loogeldes merre. Tuletorni tipust vaadatuna on see omapärasemaid vaateid sellele kitsale merre kalduvale seljandikule. Tõllet liivasel ribal kasvab merikapsaid ja leidub omapäraseid, siledaksuhutuid värvilisi kive.

Meie jõudes tipust tagasi praeti meile häid rasvaseid lesti ehk kameljaid, kelle kaldaletoomist ka ise pealt vaatasime. Saaremaal on kuulsad kalad — Nasva lestad. Nad on vähemad kui Tallinna omad, kuid maitsevad hulga paremini.

Tagasi põhja poole suundusime poolsaare idakallast pidi, mis üldiselt ei ole nii huvitav kui läänekallas. Kuid Lindmäed ja Kargi mõis — need on pärlid; eriti Lindmäed Kaunispeal. Usun, paljud ei tea üldse säärase mägede olemasolust Eestis, nii peidetud ja varjatud on nad suure maailma eest. Pääke paistab sinna läbi kõrgete männitüvede

sammastiku vast praegugi ja moodustab soopiisel künklikul maapinnal kirjeldamatuid valguseffekte, eriti kui ta on madalal ja merigi puude vahel sädeleb. Otse Lindmägede külje all asub kena puhast taluke suure õunaaiaga ja kahe lahke vanaga. Need on rahvuskirjanik F. Toomuse vanemad.

Mis Sõrve poolsaarel eriti silma tõrkab ja eriti meeldima hakkab, on rahvariie, mida naised ka argipäeval kannavad. Üks naine näitas meile tervelt kuus rahvariide-komplekti, millede seas olid siis ka pühapäevariided. Rahvariie ise on väga nägus lõikelt, värveldelt ja väljatöötamiselt. Nägin juhuslikult Jämaja kirikust väljuvat rahvast pühapäeva hommikul. Rahvariided aina kirendasid päikeses. See riie tüeb vanadki naised kuidagi nooremaks ja elurõõmsamaks.

Lõpetan sellega need paar lähikest pilku Peipsi ääre ja Sõrve poolsaarele, kuid vaatama peate ise, näha saate ainult ise. See pärast matkama! Kui on vaba aega, kasutagem ka seda produktiivselt.

NAATANAEL

PÄRLIPÜÜDJAD

Meid oli kolm. Vedasime end saarlase veski juurest alla piki Pärlijõe kallast Sänna poole. Südapäeval päikeseleitsak muudab vist konnagi külma vere geiseriks, meid ta muutis higivammideks. Kuid pidime saama edasi, sündigu või meie higivermetest uputus Pärlijõe luhale.

Lapsest saadik olen peljanud põõsaid ja tünikuid. Alateadlikult. Vanaema ikka pimematel õhtutel pomises jutte röövlitesu ja kõrilõkajatest, kes passisid teeveertel põõsaste taga, puss hambus ja „tukk“ pihus. Ja kui äkki jõeveeres põõsa tagant kargas meie teele mees ja vehkis maailmatuma mälakaga kui Don Quijotte piigiga, siis hing nõksatas kurku kui löögist südameauku.

— Pole mul raha, pomisesin enne, kui röövel sai sõna suust. Mõni kroon, see ei tasu kulusidki...

Mees ei lasknud mind kõnelda edasi. Põrutas:

— Mis te hulgate siin? Tallate maha kõik mu ilusa heina. Kui kolm varganägu. Külalaste teie oletegi need, kes viimasel ajal on käinud revideerimas meie heinaküüne. Sunni-

kud niisugused! Tulge ja küsige, anname teile kõhutäie süüa... Aga ärge röövige!

Sõber Joonatanile oli süüdistus liig:

— Peremees, pidage oma suud rohkem silmas. Kaebame teid veel sinatisse. Paneme auteotamise eest veele-leivale. Tulete süüdistama meid... Teate ka, kes me oleme? Ah?

— Kabajantsikud! Linnavurled! Ja kuhu leivakannikadki...

— Pidage, müristas Joonatan. Ärge kutsuge tuliseid süsi oma pea peale. Oleme pärlipüüdjad! Kuulsid sa. Pärlipüüdjad oleme. Ja-jah, keeruta nüüd silmi kui võitaldrikuid. Otsime pärleid. Leiame suuri ja ilusaid. Toredamaid, kui maailm kunagi varem näinud. Siis ostame su talu ja su luhaheinama, sinugi ostame päriks. Paneme heina tegema.

— Otsite pärleid... Ostate minugi päriks...

— Jaa. Otsime pärleid. Kogu maakera ostame ära. Kui oled mõistlik mees, paneme sinu varahoidjaks. Ehime su üleni pärlikuuega... Hei, mees, pea nüüd! Kuhu sa jooksed? Tule tagasi, hei, kuule nüüd...

Mees ei kuulnud. Tal polnud aega kuulamiseks. Lippas kui argpüks haavikuemand üle luhahainamaa, jättes pikka, üle põlvede ulatuvasse heina sügava vao, kui oleks sealt roomanud läbi koletuslik madu.

— Litsume nüüd varvast. Läheb ja rökkab kogu küla lärmi täis, et vaimuhaiged, hullumajast põgenenud isikud patseerivad heinamaal. Tulevad kambaga ja pistavad kotti veel. Seevaldisse toimetamiseks.

Nõu ei olnud laita. Kiskusime seljakotid mugavamini õlgadele ja lihasime kiirust.

Pärliipüüdjad põgenesid. Kurjade inimeste eest.

Põgenesime. Kümme kilomeetrit tunnis. Kuid kui kaua? Kaua saab inimene ummisjalu joosta, kui loodus ümberringi pretendeerib paradiisiaia nimele? Sellest siis tuli, et varsti vedasid jälle kolm vanderselli end läbi Pärlijõe luhahainamaade pika rohu. Kui kolm tigu.

Kui jõel on hing, nagu räägib üks Pärlijõe müüte, siis jõehing on väga ebapraktiline. Vähemasti oli. Võibolla nüüd materjaalse ja mootoriseeritud ajastu mõjutusel temagi on muutunud proosaliseks ja materjaalselt mõtleavaks. Kuid siis, kui sündis jõgi, hing oli kindlasti suur idealist, suur iluarmastaja. Esteet. Praktiline meel oleks ajanud jõe otsejones, õkva. Sirgjoon kahe punkti vahel on kõige lühem tee. Lähem tee tähendab ajavoitu. Ja jõukulu. Mis pakuksid ilumeelele meie jõed, kui nad jookseksid kilomeetreite kaupa kui joonlaua järele tõmmatult! Hm.

Pärlijõe hing on olnud eriti ilumeeline. Jõgi teeb lõpmatuid käände ja pöörakuid, tihti paistab, et ta on loobunud edasitungimast ja pöörab tagasi. Kui laisk hõbesiug lookleb ta lepa- ja pajupuhmaste vahel. Hüppab sulisedes üle rändrahnude jõe põhjas, hääletult hiilib sirgteel, kuhu pole peatuma jäänud kivihulkurid. Ja pahaselt kurjustades tormab alla inimeste kätetööst — veskitammist. Vaba vesi on rakendatud inimeste teenistusse!

Tükk maad pealpool veskit Pärlijõgi voolas rahulikult, mõnes kohas vaid mulistades äraeksinud kivi ümber. Siin ometi peaks olema pärleid?

Koorime end paljaks. Peaaegu paljaks. Inimasulad lähedal, alastikultuur võiks tuua kaela sekeldusi. Ja siis vette.

— Joonatan, leidsid sa midagi?

— Ainult kive.

Sulin. Kui kolm kurge, kes konnajahil.

— Hannibal, mida sa leidsid?

Sörve rahvariides neid.

— Pärli...

— Ohoo.

— ...sarnase kivitüki

— Ptüü! Näkiplika sind neelaku!

Ujusime edasi. Allavett on mõnus tõmmata, pikkamisi tõmbad kätega, kuid tunned kõhe, kuidas kaugused vaovad selja taha.

Oi, poisid, ma leidsin midagi!

Tore mees, too Joonatan. Leidis inimese. Näkineiu. Istus ta kaldaveerel ja pesi jalgu. Noor, punapõseline neiu. Poiste südamevalu ja musirullike.

Ta oli julge. Ei peljanud ega kartnud. Ihusad naised ikka on julged, kui tegemist meessoost isikutega. Pealegi poolpaljastega. Inetud, nemad on pelglikud ja häbenevad. Aga meie näitsik oli kena ja silmad täis piiritut uudishimu, päris:

— Mida te otsite?

— Kust teate, et midagi otsime?

— Ma kuulsin. Pärisite üks teiselt, mida leidsid.

— Otsisime, mida leidsime, tahtsin olla kaval. Otsisime näkineidu.

Aga Joonatan pajatas:

— Otsime pärleid. Pärliipüüdjad oleme.

— Pärleid. Oi kui tore! Ja ta plaksutas

käsi, et eemal pardipaar tõusis prääksudes lendu.

— Tahad ka sina omale pärleid?

Ta mõtles. Siis:

— Ei taha. Kuhu ma nad paneksin? Mina, lihtne külaplika. Lehmadki hakkaksid inisema, nähes mind tulevat lauta sätendav pärljuustes.

— Siis sa tõesti ei taha?

— Ei. Kinkige linnapreilidele, kellel siidikleidid.

Tõusis ja hõljus minema.

— Ei see vist maaplika. Kerge käik ja valged peopesad. Ja sidistab kui pääsuke.

Pärliputõudmise tuju oli otsas. Näkineid ei tahagi pärle, kellele neid püüda siis? Ronisime kaldale ja lidusime tagasi riiete juure. Ja siis edasi külla, et saada toop sooja piima ja üleiva lõigatud käänak leiba. Öhtu oli ligi ja pärliputõudjategi kõht nõuab oma.

Piima saime. Ja värsket leiba. Perenaine oli teinud samal päeval, päts õhkus lahtilõikamisel alles mõnusat soojust. Või sulas leivaviilakul, kadus leivaõnarustesse kui vesi rannaliiva. Kuidas maitstes võist läbiimmutatud värsket taluleib sooja piimaga! Seda peab maitsema igaüks ise, alles siis taipad, et häädus ja ilu teinekord seisab kõige lihtsamates asjades. Õige maitse tundmiseks peate püüa läbi vedama jalgu läbi pilkast luhaheinast, ujuma mitu tundi päevas ja püüdma jõest pärle.

Õhtueinega polnud pärliputõudjate päev veel õhtus. Edasi.

Kuhu siis veel vastu õhtu? Pimedaks läheb pea ja lähedal talusid ega külasid pole enam. Perenaine nähtavasti ei peljanud võõraid hulkureid.

Kuhu? Parematele püügimaadele. Oleme pärliputõudjad. Toome Pärlijõeest päevavalgele määratud rikkusi. Siin pole veel pärle, kuid hommikuks peame olema seal, kus pole vaja muud, kui pista käsi vette ja peo ongi täis silmipimestavaid smaragde ja oonükseid.

Vaene naine, ta ei mõistnud meid. Raputas pead. Hakkas vahest temagi kahtlema meie mõistuses. Tundis võibolla koguni kergendust, kui kolm seljapampu kadusid aiavärava taha.

Kus on pärliputõudjate teerada? Sinise joonena lookleb maakaartidel. Paadid ja lootsikud sõidavad ta turjal. Meil ei olnud ei suurt laeva ega väikest paati. Olime vaid kehvad matkamehed ja vantsisime seepärast jala juba õhtuniiskusest jahedas rohus. Kuhu? Jõeveerel kükitas küün. Haigutas nelinurk-

se suuga meie poole kui kutsudes. Me polnud halvasti kasvatatud, et oleksime märkamatault mööda marssinud. Hoovasime pambud seljast, viskasime nad küünipõrandale. Küüni seinä najal oli vanu kuivanud leparaage, möödunud aasta saatudeveo jalaste skeletid.

— Hannibal, sul tikud. Tee tuld!

Varsti leparaod praksudes löid leekima. Sääskedeparv pirsedes lendas eemale varitsemä parajat silmapillku uueks pealetungiks. Kolm pärliputõudjat aga viskusid rohule. Puhketund oli kätte jõudnud.

Suveöö on rammestav. Uimasekstegev. Kui tihe siidriie liibub ta ümber keha, lämmatab, matab silmnäo. Teeb rahutuks ja midagi ihaldavaks, kuhugi minnatahtvaks.

Üksik täht pilgutab alla meie poole. Temalgi igav. Jõgi sulises jalgade all ja kuskil kiljus tüdruk lauluviisi. Slaagerit. Ülemöödunud hooajast. Taga külas aga kires kulck, tal suveööl ajaarvamäne segi läinud. Või peletab suveöö rammestav mõju une temagi laugudelt?

— Joonatan, kas homme leiame pärle?

— Leiame. Kindlasti leiame.

— On neid kunagi leitud varem?

— Palju. Ja suuri. Katariina II kroonis oli kaks Pärlijõeest leitud pärli. Nad olid ilusamad kõigist teistest. Katariina saatis siia ka suuri töölisteartele pärle otsima. Palju ei leitud, kuid siiski leiti. Vabariigi alg-aastailgi veel leiti, kuigi väiksemaid ja vähemväärtuslikke.

— Kust need pärlid siia? Meie jõkke?

— Teadlased räägivad, siin elanud pärlikarbid, kes hiljem välja surnud. Rahvasuu pajatab hoopis teist lugu. Vanasti elanud kuningatütar, kes olnud kangesti õnnetu. Ei miski maailmas pole pakkunud talle rõõmu. Ei väärtasjad, toredad toaletid ega uhked balid. Kavalerid ajanud preilile külmajudinad üle selja. Siis kuningatütar läinud õnne otsima. Sõitnud uhkes kaarikus, kaheksa hobust tõlla ees. Läbinud maid ja rahvaid, peatunud siin ja seal, kuid õnn pole näidanud oma palet. Ta ei jätnud jonnit. Sõites läbi Maarjamaalt läbis kuningatütar ka Sänna küla kohalt Pärlijõe. Tütar vaadanud tõllaaknast välja ja näinud silla taga looklevat jõge, madalat luhta ja selle veerel kerkivaid kõrgeid kaldaid, kus haigutasid koopad. Luht oli täis lilli ja imeilusaid liblikaid.

— Pidage kinni, hüüdis kuningatütar.

Tõld peeti kinni ja kuningatütar hüppas tõllast maha. Jooksis alla maanteelt, lippas

PÜKSITRAKSID

HASSE ZETTERSTROM

„Kas pole keegi härradest traksid tänavale pillanud? ...“

ummisjalu lillelisele jõeluhale ja hakkas noppima lilli. Läks ikka kaugemale ja kaugemale ja saatjaskond sai juba rahutuks ja läks teda otsima. Ta lebas selili rohus, otse jõekaldal, paljad jalad mängisid vallatute lainetega jões ja peod olid tal täis ilusaid lilli.

— Ma olen õnnelik, ohkas kuningatütar.

See oli esimene kord, mil ta oli õnnelik. Palju päevi veetis kuningatütar Pärlijõe kallastel. Kui ta siit lahkus, puistas kõik oma pärlid jökke ja lausus:

— Et ka need õnnetud, kes tulevad siia otsima pärlle, saaksid maitsta õnnelikkuse magusaid tunde!

Varsti Une-Mati võttis kolm väsinut, õnneotsivat pärlipüüdjat oma hõlma alla.

Richard ja Georg saabusid ühtlasi linna ja asusid mõlemad samasse võõrastemajja. Oli väike heanimeline hotell.

Kui hommikul mõlemad riietusid — neil oli ühine tuba — lausus Georg:

„Millised traksid sul on! Niisugused koletised!!!“

Richard vaatles oma trakse. Ja, olid teised küll vanad ja inetud.

„Armas sõber,“ sõnas ta siis, „on päris õige, mis ütled; on äärmiselt labased traksid. Kuid seni ma seda ei märganud. Olen neid peale tõmmanud ja maha võtnud, kuid millalgi pole ligemalt vaadelnud, aga sul on õigus — nad on koledad.“

„Oota ainult minut, ja ma toon sulle paari uusi.“

Georg läks ja tuli kohe toreda traksipaariga tagasi. Nad olid mustast siidist, kuldpannaldega, ja Richard tänas korduvalt ilusa kingituse eest.

Siis tõmbas Richard uued traksid peale, ja et aken oli avatud, viskas vanad välja. Nad langesid tänavale.

Georg ja Richard olid parajasti valmis einele minema, kui uksele koputati ja noor toaneitsi sisse astus. Tal olid Richardi traksid käes ja ta ütles:

„Kas pole keegi härradest traksid tänavale pillanud? Nägin nad praegu kukkuvat.“

Richard puhastas silmapilgu hoolega prillklaase, siis lausus tõsise näoga:

„Ma ei mõista, mis te mõtlete?! Paar püksitrakse aknast välja pillata?! Kuidas võib paar trakse aknast välja pillata?! Mis te õieti tahate. Tulete meie juure süüdistustega! Traksid! Näidake ometi! Ja missugused veel. Tee oma vest lahti, Georg, — ainult ülemised nõöbid — ja näita lugupeetud preilile, et sul on paar trakse! Ja vaadake siia — kas pole minulgi? Paar siiditrakse kuldpannaldega! Ja nüüd peaksime olema kaotanud niisugused traksid? Kutsuge uksehoidja! Kohe!“

Vaene toaneitsi kadus, kahvatanud ja ehmunud, ning uksehoidja tuli trepist üles tormates.

Richard oli juba kübaras ja ülikuues. Ta võttis mõlemad maha ja pakkus uksehoidjale istet. See keeldus. Siis lükkas Georg talle tooli seljataha ja Richard sundis ta istuma.

„Teie hotellis sünnivad ju õige kummalised asjad. Eile õhtul asusime siia ühe sõbra soovitusel peale — lihtsalt õnnetus — ja arvasime, et oleme paremas võõrastemajas. Võtsime kahepeale toa, käime õhtul väljas, tuleme varakult tagasi, läheme voodi, magame hästi, ärkame hommikul heas meeleolus ja riietume. Kui valmis oleme, astub keegi tüdruk sisse ja ütleb, et meie olevat paar vanu, kalkiseid, mustunud trakse tänavale pilanud. Mu härra, ma olen maalikunstnik, olen viis aastat töötanud, mul on kuuskümnend maali näitusel, ja see siin on mu sõber. Kuidas tohib siin keegi sisse astuda ja meid süüdistada, need olevat meie traksid!!”

Üksehoidja tõusis püsti. Georg aga surus ta uuesti toolile, ning ta ütles:

„Asi on ainult kahetsetav eksitus, ma palun väga härraseid vabandada!”

„Isegi mõista! Esiti tehakse meile etteheide, millel puudub tõendus, ja siis peame kohe vabandama, et meid haavatud. Ei mõtlegi sellega leppida! Tee oma vest lahti, Georg, ja näita, et sul on paar trakse — ainult ülemised nõöbid, Georg, — ning vaadake siia kas pole mul paar mustsiidist trakse kuldpannaldega? Ei, mu kallis! Lugu läheb liiga kaugele! Tooge mu arve! Maksan! Tahan ära siit! Palun laske auto tulla. Kohe! Viige meie asjad alla.”

Abitult ja täiesti häbistatult vaatas üksehoidja mõlema solvatud võõra peale. Ta katsus suu avada, et uuesti vabandusi kogeleda. Kuid suurepärase käeviipega võttis Georg tal sõna suust.

„Ärge end rohkem lülitage. Asi on otsustatud.”

Kahetsemisväärne mees kehitas õlgu ja lahkus väga punetava näoga, kummaski käes kohver.

Võidurõõmsalt vaatas Georg talle järele.

„Oleks kena lugu küll, kui sarnaste solvamistega leppida.”

Tuli auto, ning Georg ja Richard sõitsid ära. Sõitsid „Grandi”. Seal võtsid ühise toa kolmandal korral.

Oli ilus hommik, ja päike kõrvetas tupp. Ning Georg lausus:

„Kas mängime bakaraad?”

„Olgu!” vastas Richard.

Koputati, Kelner astus sisse ja tõi mingisuguse paki, Richard avas ta.

Ta vanad püksitraksid!

Ühte nõöbiauku oli kaart kinnitatud ja sellel seisis:

„Sellega saadan teile teie traksid. Et teie nimi nende peal seisab, siis tean, et nad on teie omad.

Kõige austusega
Erland Johansson, uksehoidja.”

„Väga hea!” naeris Richard. Kelner läks, ja et aken lahti seisis, viskas Richard traksid jällegi välja.

Siis istusid suurimas südamerahus maha ja mängisid bakaraad.

Ning vanad traksid langesid läbi armsa kevadõhu ja vajusid vaikselt ja tasa ühele suurele imeilusale kevadkübarale, mida kandis noor neiu.

Tal oli kohtamine oma armsamaga, kelle ümber keerlesid kõik ta mõtted. Ta märkas küll, et midagi kukkus kübarale, aga et ta sellest midagi rohkem ei näinud aga tunnud, siis ei pannud ta seda suuremat tähele.

Kohe selle järele kohtas ta oma armsamat. Ta silmad särasid rõõmust.

„Kui imeilus on täna!” hüüdis neiu.

„Ja, imeilus,” vastas teine.

Siis sammusid kõrvuti edasi. Kui tükk aega käidud oli, märkas mees trakse.

Ta peatus ja sõnas:

„Mis asi sul kübaral on?”

„See on ju mu uus kevadekübar,” vastas teine ja naeratas.

Mees sirutas end ja võttis traksid maha. Nad seisid üsna vait, siis ütles neiu:

„See on ju paar püksitrakse! Ja kuidas nad mu kübarale said?”

„See on ju väga imelik!” sõnas teine tõsiselt. Kas sa siis neid ei näinud, kui kübara pähe panid.”

„Mis see siis peab tähendama?”

„Noh, ega's ometi lama daami kübaral traksid, ilma et daam nende kandjat tunneks. Kes ta on?”

„Aga Artur!”

Ta tõstis traksid kõrgele ja ütles:

„See on kõige avalikum pettus, mis mulle iganes juhtunud.”

Siis viskas ta traksid sillalt, millel nad parajasti kõndisid, alla vette ja läks üksi minema. Ja neiu võttis kahe käega peast kinni ja ta siniseis silmis säras ja virvendas tuhat küsimust.

Traksid ujusid oma teed edasi. Siis vajusid põhja, mudasesse põhja.

Seni võitis Georg Richardilt bakaraas viis krooni, mis oli maksnud mustsiidist traksid eest.

NOORSOO TÖÖMAILT

ÜENU Tamsalu, Naistevälja-
Nõmküla, Avispea ja Porkuni
osakondade noored ÜENU
rahvuslikel pidustusil 27. juu-
nil Tallinnas Reaalkooli
väljakul.

Andkem üksteisele eeskujul!

Meil leidub väga palju ÜENU osakondi, kus tehakse vägagi palju tähelepanuväärivat tööd, mis võiks eeskujuks olla teistelegi osakondadele. Kuid kui sellest osakonnast ei tea peale lähema ümbruskonna keegi midagi, siis on tehtud töö vaid kohaliku tähtsusega ja üldsusele jääb tundmatuks selle intensiivselt töötava osakonna nimi. Selle eest, et teated osakonna tegevusest ulatuksid üle ringkonna ja maakonnapiiride või koguni üle riigi, tuleks informeerida ajakirjandust pidevalt, kuna paljud osakonnad, eriti uued ja need, kus juhid on ÜENU töös alles vilumata, leiaksid siit alustuseks ja eeskujuks palju. Teateid ÜENU tegevusest vajab ka seltskond, seda esmalt juba seepärast, et tutvuda ligemalt organisatsiooni mitmekülgse ja huvitava tegevusega. Pidev informatsioon ajakirjanduses aitab kaasa ka osakonna liikmete arvu suurendamiseks. Tean seda omast kogemusest noorkotkluse alal. Noorkotkaste Aluste rühmas oli poisse 10—12, kuid kui ilmus teateid ajakirjanduses selle rühma tegevusest ja 1934. a. rühm parimaks ja töökamaks Pärnumaa rühmaks osutus, algas uute liikmete vool rühma, mis õige lühikese ajaga ületas 30. See oli ka juba maksimum.

Pidev informatsioon ajakirjanduses aitab kindlasti palju kaasa ka uute teguvõimsate osakondade asutamiseks ja on ergutuseks suurele osakondadele.

Ajakirjanduses informeerimise võib enda peale võtta osakonna parim kirjamees, kes kokkuvõtlikult ja lühidalt ajalehtede ja ajakirjade veergudel informeerib osakonna ettevõtteist ja tegevusest üldse.

Kõige tähtsam peab olema paigutatud pealkirja ja esimestesse lausetesse. Üldse peab pealkiri valitud olema tabavalt, nii et hoopis on sattunud otse „naelapeale”. Artiklit ei

või alata mitte mingisuguste kõrvaliste ja tähtsusetute asjade kirjeldamise või sissejuhatusega. Iga rüüs mõte tuleb artiklis alata uult realt.

Kas kaastöö eest tasu ka nõuda või mitte, see jäägu iga kirjasaatja enda otsustada. Üldiselt aga arvan ma, et vähemtähtsate sündmuste puhul võiks tasu ära jääda, olgu see siis üldtähtsusega sündmuste puhul, kus artikli juurde võib jätta kirjutamata „Tasuta kasutamiseks”.

Teiseks: noored peaksid astuma üksteisega kirjavahetusse, sest niiviisi saab kõige paremini ja üksikasjalikumalt teada osakondade tegevusest. Sageli juhtub ka, et tähtsamad sündmused ajakirjandusse ei satu, siis neist saab teada ainult osakondade noorte omavahelisest kirjavahetusest.

„Eesti Nooruses” on pühendatud üks osa „Noorsoo töömait” noorte töö ja tegevuse informeerimiseks, kuid kui sõnum alles sinna satub, on see sageli vana koguni paar kuud ja tegevus, mis osakonnas oli, ei kõlba järeletegemist enam enne, kui teisel aastal, kuna on alanud uus tegevusperiood. Teiseks — „Noorte töömait” osa leiab vähe kasutamist, ainult vähesed osakonnad informeerivad pidevalt endi tegevusest. Seepärast noored — kirjavahetusse teiste osakondade üenülastega.

Kevadei ja suvel, matkates võõras maakohas, on hea, kui leiad sealt tuttava eest või vähemalt selle, kellega kirjavahetuses oled. Kindlasti ei keeldu see abi ja juhiseid andmast matkajale, vaid täidab aatekaaslase soovid suurima heameelega.

Nüüd, noorsoolased! Informeerige oma tegevusest ajakirjandust ja looge aatekaaslastega tutvussidemeid kirjavahetuse kaudu.

E. Tammsoo.

ÜENÜ Muhu-Hellamaa ja Voka osak. rahvantsijad ÜENÜ pidustusel Tallinnas.

ÜENÜ KAIU OSAKOND 15-AASTANE

3. juulil s. a. möödus 15 aastat ÜENÜ Kaiu osakonna asutamisest. Asutamise koosolekust võttis osa 26 inimest, nende hulgas tolle-aegne Kaiu algkooli juhataja Jaan Laane ja kauaaegne noortejuht Valter Olt. Osakonna asutajast enamiku moodustas keskkooli õpilaspere, kes sügiseks Kaiust Tallinna siirdus.

Asutamisaastal tegutses võimas laulukoor J. Laane juhatusel, samuti tegutses näite- ja spordiharu.

Et juhatusliikmeiks olid keskkooliõpilased, seepärast kandus osakonna tegevus Kaiust Tallinna. Peakosolekuid peeti Tallinnas, õpetajate seminari ruumes.

Hoogsale tööle järgnes seisak, sest õpilased ei suutnud linnas midagi korda saata osak. kasuks, oli tööd kooliski küllaldaselt.

Maal asuvad noored tundsid suurt vajadust organisatsiooni järele, mispärast 1923. a. Tallinnas peetud peakosolekul otsustati osakonna varandus Kaius elavaile noortele üle anda.

1923. a. lõpul peeti esimene uuesti-sündinud osakonna koosolek Kaius, kus juhatusse valiti ainult maalasuvaid — elavaid noori. Tegetsema hakkas uuesti laulukoor, näite- ja spordiharu.

Järgneval, s. o. 1924. a. muutus os. tege-

vus üha laiaulatuslikumaks, tegutses 5 tegevusharu: spordi-, karskus-, näite-, kirjandus- ja lauluharu. Koostati üldkoosolekute ja sisemine kodukord.

1925. a. hakkas os. välja andma šapirografeeritud aegkirja „Noorte Püüded“, praeguse Harju Maakoolivalitsuse juhataja Stepan Leidtorpi vastutaval- ja Elise Ruudi — Maapalu tegevtoimetusel. Viimane oli õpetajaks Kaius. Sel aastal muretseti näitelava seinad, võeti osa Juuru kihelkondlikust noortepäevast, korraldati pidusid ja referaatkoosolekuid jne. Samal aastal sai osakond ka lipu.

1926. a. võttis laulukoor osa I omakultuurpäevast Tallinnas. Pühitseti os. V aastapäeva.

1927. a. korraldati kirjandusnädal, näitemüük ja majapidamiskursus, et Kaiu perenaiste oskust majapidamises tõsta.

Järgmine aasta lõi languse os. ellu, sest polnud juhte. Endised tegelased lahkusid elukoha muutmise tõttu. Seepärast 1929. a. põhikirja alusel kutsuti kokku koosolek, kus valiti uus juhatus. Seetõttu saadi võtta osa II omakultuurpäevast Tallinnas.

Nrs. Nikolai Leidtorp kutsus uuesti ellu karskusharu, et võidelda inimsoo kõige suurima vaenlase — alkoholiga.

ÜENÜ Kaiu osakonna juhatus 1935. a.

1930. a. energiliselt tegutses spordiharu A. Klemmeri juhatusel. Korraldati õpireise. Muretseti uued dekoratsioonid.

Esimesed kergejõustiku ja maadlusvõistlused Kaius peeti 1931. a.

1932. a. hakkas uuesti ilmuma aegkiri „Noorte püüded“, korraldati I karskuspüha, asutati omakultuurharu.

Laulukoor alustas uuesti tegevust 1933. a., mil Kaiu tuli õpetajaks Elmar Veetamm. Koor esines ka Mahtra sõja 75. aastapäeva pidustusel.

Järgnev aasta oli peamiselt suunatud kehalisele kasvatusel, korraldati 4 spordipidu, neist 1 raskerammumeeste päev, võimlemiskursus mees- ja naisnoorile. Esineti Eesti Mängudel Tallinnas võimlemiste ja rahvatantsudega. Rahvatantsude õppimiseks on 1934. a. peale igal aastal korraldatud kursusi.

Mainimist väärib 1934. a. maatulundusharu ellukutumine, kelle poolt korraldatud referaatkoosolekud, näitekohus, heintaimede tundma õppimiseks katselapid jne. Samal aastal korraldati veel kirjandusharu poolt raamatuloterii ja I lühijuttude ja luuletuste võistlus.

1935. a. oli tegevusrikkam aasta. Tegutses 4 haru: kirjandus-, spordi-, omakultuur- ja maatulundusharu, peale harude segakoos E. Veetammi juhatusel.

Kirjandusharu jatkas aegkirja „Noorte Püüded“ väljaandmist, korraldas hariduspäeva, aktusi juubelite puhul jne. Osakonna juubeliks ja eestikeelse raamatu 400-a. juubeliks ilmus koguteos „Kaiu sõnas ja pildis“.

Laulukoor võttis osa Pärnumaa laulupeost Pärnus.

Üldkõikuvõttes pole peaaegu ühtki ala, millega poleks osakond vabaharidustööpõllul tegelema: nii on tegeletud kirjandusega, lauluga, võimlemise- ja rahvatantsuga, spordiga

(kerge- ja raskejõustik), maatulundusega, mis on väga laialdane ala, karskus- ja hõimuküsimisega, näitekunsti alal on ette kantud näidendeid, näit. A. Kitzbergi „Tuulte pöörises“, „Päve talus“, A. Mälgu „Isade tee“ j. t., majapidamise alal kursusi, metsapäev, jüriöö mälestusõhtud, võidupühad, E. V. aastapäevad, jumalateenistusi jne.

Viimasel ajal pole ühestki aktsioonist osakond eemale jäänud, igal pool on käed külge pandud, teades, et noorte päralt on tulevik.

Osakond on liige: E. Lauljate Liidus, E. Haridusliidus, Ülemaal. Maanoorte Ühenduses ja Autorikaitse ühingus.

1. jaanuaril 1936. a. oli osakonnal liikmeid 91. Kassas raha üle 1000 krooni. Praegu on juhatuses: esimees — E. Veetamm, abi — A. Leinola, laekur — E. Pärn, kirjatöimetaja — L. Paas, varahoidja O. Järve, arhivaar — J. Tiimus ja pidude korraldaja E. Kontavet. Peotoimkond: K. Veesaar, A. Vahtmäe, E. Piller, O. Järve, V. Koidu, V. Oberman ja M. Oberman.

Pühapäeval, 12. juulil s. a. toimus ÜENÜ Kaiu osakonna 15. aastapäeva pidustus kohaliku algkooli ruumes. Ulevaate os. tegevusest esitas os. esimees. Järgnes tervitust ja naelalöömisi lipuvardasse. Külakosti juubilarile tõid naaber-valla Kuimetsa tegelased, kes kandsid ette A. Mälgu näidendi „Mees merelt“. Muusikalise osa täitis Kuimetsa puhkpillide orkester. Rahvast oli pidustusel palju. Seega on ÜENÜ Kaiu os. käesoleval aastal korraldanud kaks suuremat pidustust: VI Lõuna-Harju noorsoopäeva ja os. 15. aastapäeva pidustuse.

Kõigile endistele tegelastele südamlilik tänu tehtud töö eest! Veel parimat koostööd praegustega!
Elmar Veetamm.

ÜENÜ Torma osakonna naispere õppimas kokkunsti.

5—7. juunini korraldas ÜENÜ Torma osakonna kodukultuurharu küpsiste valmistamise kursuse pr. E. Junsi (X) juhatusel. Kursusest osavõtt oli elav, ning lõppes meele-

olulise lõppõhtuga hää kordamineku tähe all. Kursuse korraldajaks hingeks oli energiline kodukultuurharu juht prl. H. Annus (XX).

ÜENU Sadrametsa spordiharu energiline juhataja
Leo Post

ÜENU Väandra osakond

21. mail korraldas ÜENU Väandra osakond Väandras spordipäeva, mis algas sportlaste rongikäiguga läbi aleviku kaitseliidu orkestri saatel. Võistlejaini oli osavõtjaid ÜENU Väandra, Sikana ja Rõusa osakondadest, Väandra majandusgümnaasiumist, keskkoolist, Kärust ja noorkotkaste Aluste rühmast.

ÜENU Väandra osakonna kirjandusharu ülalpidada olev aleviku avalik lugemislaua lõpetas mai lõpul oma tegevuse suveks. Lugemislaua avatakse jälle sügisel keskkooli kokkutulekuks, kuna valdavam osa lugemislaua külatajaid olid õpilased. Ajakirju lugemiseks allkirja vastu saab aga endiselt.

7. juunil korraldas osakond tsemendi- ja betoontööde kursuse. Kursuse alguks kogunesid osavõtjad Vana-Väandra vallamajja, kust ühes tööriistadega mindi teemeistri küüni ja samas asuvasse Vunki tallu. Ühed asusid valmistama tsement-telliskive, teised köögi-põrandat ja kolmandad suurt teetoru. Öhtuks oli valmistatud 75 tsement-telliskivi, köögi-põrand ja üks teetoru ja spordiplatsil lipumasti raudbetoon alus.

SPORT

Hiljuti möödunud kergejõustiku esivõistlused pakkusid igale spordisõbrale palju nägemisväärsust. Kõigepealt olid need võistlused, kus ühekorraga võis näha kõiki paremaid sportlasi üle maa. Spordihuvilised olid eriti üles köetud provintslastest, kelle hääd tagajärjed siin-seal ajalehis varem olid vilksatanud. Aga kahjuks rida selliseid suurusi maalt jäi võistlustele ilmutamata (Külm, Laidvere, j. t.).

Üllatusmeheks osutus E. Sepp Ambla spordiringist 5000 m. jooksus, kes jättis E. Martini ja A. Korbe enda selja taha. E. Prööm ja R. Samsi järele saabus ta kolmandana finiši, saavutades ajaks 16:18,2.

Teine tulevikumees oli F. Tarkman Kiviõli Spordiklubist, tulles kõrgush. vahehüpetel 6. kohale võitjaks teiste 1.70 m. meeste ees. F. Tarkmanni hüppeviis oli krobeline, aga stiilipärasemalt hüppates võib ta tulevikus paarkümneend sm. enda resultaadile lisada.

Esivõistluste kõiki tagajärgi pole mõtet siin avaldada, kuna iga spordihuviline aja-

Teoreetiline osa, mis algul kavas oli, jäi ajapuudusel ära. Kursust juhatas ins. Alver. Kursusest osavõtt oli tasuta ja osavõtjaid 52.

ÜENU Sadrametsa osakond

Osakonna tegevus 11. teg. aasta algul juba näitas, et osak. tegevust tahetakse viia laiemale alusele. Praegu on osakonnal 45 liiget, oma raamatukogu, mis on avalikkude raamatukogude võrgus. Moodustati ka 5-liikmeline vanemate nõukogu. Praegu on käsil asjade loterii 20-tuhande sendi suuruses, mille puhas sissetulek läheb raamatukogule.

Osakond oma energilise esimehe August Moksi ja osak. sekretäri Valter Paruski propageerimisel on suudetud hankida hulk fiikmeid naabervallast Krabit. Juhatusse kuuluvad veel Aug. Grünthal (laekur), Arnold Moks, sekret. abi ja Endel Peltai (esim. abi). Spordiharu juhatajaks on energiline osak. sportlane Leo Post. A. M.

ÜENU Sikana osakond

Osakonna noored võistlesid 17. mail k. a. Alustes algkooli platsil Aluste noorkotkaste rühma meeskonnaga võrkpallis. Võitis esimene 2:0 (15:13 ja 15:13).

Samas peeti ka teine võistlus, mis lõppes jällegi Aluste noorkotkaste rühma meeskonna kaotusega 1:2 (15:13, 7:15 ja 10:15).

Osakond korraldas 14. juunil Alustes spordipäeva, millest võttis võistlejaid osa Viluvere vabatahtliku tuletõrje ühingust, ÜENU Sikana ja Väandra osakondadest, Väandra majandusgümnaasiumist ja noorkotkaste Aluste rühmast. Ilus ilm mõjus eriti soodustavalt tagajärgedele.

Öhtul oli Aluste algkooli ruumes pidu. Tantsu vaheaegadel esitasid noorsoolased deklamatsioone, kahekõne ja näidendi. Peol jagati võistlejatele diplomid ja auhindu. Ilusa ilma tõttu oli peolisi rohkesti ligidalt ja kaugelgt ja peost laekus kenake summa.

kirjanduse kaudu saavutustega juba on tuttav. Eesti kergejõustiku meistriteks 1936. a. osutusid järgmised kergejõustiklased:

100 ja 200 m jooks: R. Toomsalu
400 m jooks: V. Nesterov
800 m jooks: A. Jürlau
1500 m jooks: I. Pilste
5000 m jooks: E. Prööm
10000 m jooks: E. Martin
110 m tõkkejooks: J. Toomre
400 m tõkkejooks: P. Kutti
4×100 m teatejooks: „Kalev”
4×400 m teatejooks: „E. A. S. K.”
Kuulitõuge: A. Viiding
Kettaheide O. Erikson
Odavise: A. Mägi
Raskus- ja vasaraheide: K. Annamaa
Kaugushüpe: E. Tamm
Kõrgushüpe: A. Kuuse
Kolmikhüpe: N. Küttis
Teivashüpe: E. Arman

Organisatsioonid järjestusid: 1. Tallinna „Kalev” 159 p., 2. Eesti Akadeemiline Spordiklubi 129 p., 3. ÜENUTO 42 p., Valga ÜENU

saavutas oma ainukese võistleja P. Määritsa abil 7. koha.

Esiivõistlused olid ühtlasi olümpiaadile saadava meeskonna koostamise katsevõistlusteks. Olümpia-atleetide nimekirja ühes normidega on nagu majaka tuli, mis paistab kord heledalt ning selgelt, siis jälle kustub. Kõige kindlamad kandidaadid ise muretsesid seni asja keerulisuse eest. Nii üllatas K. Annamaa korduvalt, saavutades tagajärgi 45 m piirides, kuigi möödunud hooajal temast kui olümpiaamehest kindlasti kõneldi. Esiivõistlustel jäi ta tagajärjeks 45,85 m, millise tagajärjega võib olümpiaadil näha kohta astronoomiliste arvudega. Millest on see alanorm tingitud? Raske öelda, kuid karta on, et selles asjas on pisikesed patukesed olümpia-treeneri südamel. Tänavu kutsusid soomlased K. Annamaa'd vasaraheitjate erilaagrisse Soome, kuid treeneri „veto“ tõttu jättis ta soodsa võimaluse kasutamata.

A. Viiding on varem juba olümpianormi ületanud ja puhkab nüüd „loorberitel“. Igatahes on tal täielik õigus olümpiaadile minnekuks.

Olümpiaadi sõidukaardi seadusliku õiguse omandas ka A. Kuuse kõrgushüppes. Ta ületas 1,94 ja 1,96 ajas napilt-napilt maha.

R. Toomsalu käib kogu aja tõusuteed. Iga võistlusega näitab ta üha paremaid tagajärgi ning pole võimatu, et ta olümpiaadiks vastavaid norme ei ületaks. Esiivõistlustel omandas ta Tallinna Linnavalitsuse auhinna parimale Eesti sportlasele. Teisena platseerus A. Kuuse.

G. Sulelt loodame, et ta teeb 12-dal tunnil seda, mis ta varem tegemata on jätnud. Ennem nii sirge oda on läinud kõveraks — küsimärgiks. Kuid need on kõik lihtsareliku mõttemõlgutused. Targemad pead tegutsevad ja sportlaskonnale jääb lohutuseks vana tuntud moraalne võit.*)

Esiivõistluste korraldajaks oli ÜENÜ Tallinna osak. Spordiklubi. Korraldus läks igati ladusasti, nii et kohati oli ajakirjanduses kiiduhääligi kuulda. Eriti korralikuks osutus väljaspoolt Tallinnat saabunud sportlaste ööbimispaik. Kõik olid osakonna ruumesse paigutatud (ligi 70) ning iga olu voodi ühes madratsi, lina, telki ja padjaga. Ka majanduslikult tasus end võistluste korraldamine.

Ringkonna võistlused Kaius

14. juunil korraldas ÜENÜ Kaiu osakond noorsoopäeva ühes 26. ringkonna spordivõistlustega. Päeva sportlik osa suudeti korraldada täita, kuigi võistlused kohtunike puudusel venisid. On üldine viga, et Spordi Keskoimkonna poolt saadetud kohtuniku hoo-

*) Vahepeäl on olümpia kergejõustiklased juba selgunud, nagu kõigil spordihuvilistel ajakirjandusest teada. Samuti on mitmed artiklis puudutatud sportlased saavutanud vahepeäl mitmeti tõhusamaid tagajärgi, eriti kergejõustiku võistlustel 10. juulil, millest võttis osa rida jaapanlasi. Nii kerkis 1500 m esile hoopis uus olümpianägu (Uba), Annamaa parandas oma resultaati märksa ja Toomsalu hiigelsaavutused kauguses ja 100 m jooksus lisavad ainult elavaldatud lootusi. Sule pigemini kahandas kui parandas lootusi.

teks jääb kogu võistluste läbiviimine. Tulevikus võistlusi korraldava osakond peaks hoolitsema alade kohtunike kohaloleku eest, kuna üks isik alade rohkuse tõttu ei suuda neid kiirelt läbi viia.

Osa võtsid peagu kõik ringkonda kuuluvad osakonnad. Üldvõitjaks tuli Raiküla osak. 123 punktiga. Järgnesid Hagudi osak. 97,25 p., Kaiu osak. 45 p., Inglise osak. 34,5 p., Põlli 25 p., Paluküla 1,25 p.

Keskjuhatus poolt annetatud rändauhinna võitis Raiküla osak. kolmat korda ja jäädavalt. 100 m jooksus ja hüpetes saavutati häid tulemusi, kui arvestada rada ja kehva hüppepaika. Tehnilised tulemused olid järgmised:

Meesalad: 100 m: Risto (Põlli) 11,8, 2. Oljum (Hagudi) 12,0, 3. Orutalu (Raiküla) 12,3. 400 m: Oljum (H) 58,8, 2. Suuk (R) 60,3, 3. Orutalu (R) 60,4. 3000 m: Kraam (H) 10:18,0, 2. Laiapea (H) 10:10,9, 3. Erin (Kaiu). 4×100 m: Raiküla 54,0, 2. Hagudi 58,5. 400+300+200+100 m: Hagudi 2:24,0, 2. Raiküla 2:24,2. Kaugus: Oljum (H) 6,00, 2. Epner (R) 5,92, 3. Voit 5,75. Kõrgus: Risto (P) 1,60, 2. Meristo 1,55. Kõlmik: Oljum (H) 12,03, 2. Risto (P) 11,96, 3. Epner 11,85. Kuul: Kutser (R) 11,94, 2. Epner (R) 11,58, 3. Viikman (Inglise) 11,39. Oda: Kutser (R) 49,34, 2. Urke (P) 42,74, 3. Kuusemets (R) 42,75. Ketas: Epner 34,80, 2. Kutser 34,50, 3. Voit 32,61.

Naisalad: 60 m: Jegerson (H) 9,7, 2. Kalmin (Kaiu) 9,9. 200 m: Jegerson 34,2, 2. Haas (I) 35,2, 3. Nuga (R) 43,0. Kaugus: Haas (I) 3,79. Kõrgus: Kalmin (K) 1,20, 2. Jegerson 1,20. Kuul (5,44): Tiitso (I) 6,74, 2. Kalmin 6,64, 3. Kerdi (R) 6,51, 4. Haas 6,10. Noorte kuuli ja 60 m jooksu võitis Karro (Kaiu) vastavalt 13,01 ja 8,2. Kõrgus: Kuusemets (R) 1,50.

Ohtul, Kaiu osakonnalt korraldatud peol, anti esimesele kolmele kohale tulijatele diplomid ning rändauhind Raiküla osakonnale.

Kergejõustik Nõmmel

ÜENÜ Nõmme osakond korraldas 21. juunil Nõmme spordiplatsil kergejõustiku võistlused, millest võtsid osa mitmed nimekad sportlased. Nii võitis A. Kreek (Kalev) kuulitõuke tagajärjega 14,21 ja kettaheite 36,12. Kaugust hüppas A. Pällo (ÜENÜTO) 5,95. Kõrgushüppes võitis Paltser 1,55 (1,60). 100 m: F. Tamm (ÜENÜTO) 11,9. 300 m: V. Piho (ÜENÜTO) 40,2. 1000 m jooks oli konkurentsilt tugev. Jooksu võitis A. Uba (Kalev) 2:39,8. 2. Kraam (Harju malev) 2:41,0, 3. A. Vaks.

Jalgrattasõidu võistlused

Rakvere osakond korraldab 1. ja 2. augustil kohapealsel Tammiku sõiduteel Eesti esiivõistlused jalgratta sõidus. Kavas on: A kl. 1 ja 5 km; B kl. 5 km ja C klassis 3 km. Naistele 3 km. Üldklassile 30 km. Samuti korraldatakse maanteeõit 120 km meestele ja 25 km naistele.

*

Edaspidiseks spordinurga toimetamiseks „Eesti Nooruses“, palume kõigist ÜENÜ osakondade poolt korraldatavatest võistlustest saata andmeid Spordi Keskoimkonnale, Lembitu 20.

Tegev-toimetaja: Vold. Vent. Vastutav toimetaja: August Meikop. Toimetus: Erika Viirsalu, Arvi Moor, Leo Soonberg, H. Tarand. Väljaandja: Ülemaalse Eesti Noorsoo Ühenduse

Keskjuhatus. Toimetuse ja talituse aadress: Tallinn, Lembitu 20.

Trükikoda „Estotrükk“ Tallinn, S. Karja 8. 1936. a.

Hind 30 senti

**TRÜKIKODA
ESTOTRÜKK**

SUUR KARJA 8. TELEFON 445-25

MASINALADU, AUTOMAAT
TRÜKIMASINAD JA MOODSAD
KIRJAD GARANTEERIVAD
**HEA, KIIRE JA MÕÖDU-
KATE HINDADEGA TÖÖ**

Uuendage

„EESTI NOORUSE“

tellimine järgnevaks
poolaastaks!